

Сумський державний педагогічний університету імені А. С. Макаренка

Факультет іноземної та слов'янської філології

Кафедра української мови та літератури

Орленко Наталія Володимирівна

**ФРАЗЕОЛОГІЗМИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
В СУЧАСНИХ ГАЗЕТНИХ ТЕКСТАХ:
СТИЛІСТИЧНИЙ І ГРАМАТИЧНИЙ АСПЕКТИ**

Спеціальність: 035 «Філологія. Українська мова та література»

Галузь знань: 03 Гуманітарні науки

Кваліфікаційна робота

на здобуття освітнього ступеня магістра

Науковий керівник

_____ О. М. Семенов,

доктор педагогічних наук, професор

«___»_____ 2020 року

Виконавець

_____ Н. В. Орленко

«___»_____ 2020 року

Суми 2020

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ГАЗЕТНИЙ ТЕКСТ В ОБ’ЄКТИВІ ПУБЛІЦИСТИЧНОГО	
СТИЛЮ	9
1.1. Публіцистичний стиль: загальна характеристика	9
1.2. Сучасний газетний текст: специфіка поняття.....	13
1.3. Фразеологізм у сучасному газетному тексті: сутність та різновиди	16
РОЗДІЛ 2. СТИЛІСТИЧНІ ТА ГРАМАТИЧНІ АСПЕКТИ	
ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У ГАЗЕТНОМУ ТЕКСТІ	21
2.1. Українські видання як джерельна основа дослідження	21
2.2. Стилiстичні функції фразеологізмів у газетному тексті	22
2.3. Граматичний аспект фразеологізмів у газетному тексті.....	35
РОЗДІЛ 3. ФРАЗЕОЛОГІЗМИ У СУЧАСНОМУ ГАЗЕТНОМУ	
ТЕКСТІ: ТРАНСФОРМАЦІЯ ТА ВИВЧЕННЯ В ЗАКЛАДАХ	
ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ	49
3.1. Трансформація фразеологізмів у газетному тексті	49
3.2. Вивчення фразеологізмів у курсі «Українська мова за	
професійним спрямуванням» у закладах фахової передвищої освіти	56
ВИСНОВКИ	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	64
ДОДАТОК	70

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

- ГУ – газета «Голос України»
Д – газета «День»
ДТ – видання «Дзеркало тижня»
УМ – газета «Україна молода»
УП – видання «Українська правда»
ЗМІ – засоби масової інформації
ФО – фразеологічна одиниця

ВСТУП

Фразеологія в сучасних газетних текстах – особливе явище українських друкованих видань як вагової частини сучасного українського інформаційного простору, а вивчення використання цієї фразеології – важливий аспект українського мовознавства, оскільки засоби масової інформації з усім спектром функцій є активним мовотворчим фактором суспільства. Специфіка друкованих видань полягає у своєрідному наповненні його окремими елементами. Це – заголовки, підзаголовки, рубрики, ліди, складові афіші, анонс змісту. Заголовок може бути одним словом, поєднанням слів, реченням, прислів'ям, фразеологізмом. Заголовкові місця в газеті – це акцентована позиція, бо саме заголовок передусім привертає увагу реципієнта.

Натепер відбувається бурхливий розвиток інформаційних технологій, усе більший вплив різних видів та форм ЗМІ – газет, телебачення, інтернет-видань на всі напрями діяльності людини. Цей вплив усе частіше визначає напрям дослідження мас-медійного дискурсу. Головним завданням цих засобів масової інформації є задоволення потреб громадськості в оперативному та повному засвоєнні контенту, відображення актуальної картини реальності, передача соціально важливої інформації масовій аудиторії, а також забезпечення постійного розповсюдження важливих даних, що формують громадську думку.

На основі мовознавчих наукових праць констатуємо, що фразеологічні одиниці є об'єктом аналізу, зокрема в публіцистичному стилі, в тому числі в газетному тексті. Це пояснюється практикою використання фразеології в газетному тексті із загальною демократизацією життя в суспільстві та іншим ставленням до вибору мовних засобів комунікації; із підвищеним рівнем емоційності мови; із пошуком актуальних та сучасних засобів для покращення сприймання тексту тощо.

Актуальність дослідження обґрунтовуємо динамічним розвитком мови та необхідністю продовжувати роботу з розкриття потенціалу фразеологізмів у газетному тексті, адже використання такого тексту як бази для дослідження

фразеологізмів може виявити нові, досі не вивчені факти, закономірності, перспективи функціонально-семантичної та стилістичної контекстної реалізації означених мовних одиниць.

Можливість бути свіжим, новим, емоційним та експресивним при умовному стандарті – головна риса мови газети як одного із засобів масової комунікації. Практика сучасних газет відображає часте використання фразеологізмів. Ці мовні одиниці допомагають автору тексту одночасно реалізувати декілька планів: привернути увагу читача до матеріалу, забезпечити потрібне емоційне навантаження, представити оцінку реалій повсякденного життя.

Емоційність та експресивність фразеологічних одиниць є сильним поштовхом до активного їх використання в континуумі преси, намагаючись повідомити якомога більше інформації в стислій формі. До того ж, актуальність дослідження обумовлено високим рівнем довіри до друкованих ЗМІ на сучасному етапі розвитку суспільства, у тому числі й до обраних нами.

Фразеологізми є вдалим засобом впливу на читача, вони активізують увагу і мислення. Використання фразеологічних одиниць дає змогу виконати провідну функцію публіцистики – поєднати оперативність подачі інформації з експресивністю тексту та емоційною наповненістю.

Мова сучасних засобів масової інформації стає предметом зацікавленості науковців. Аспекти функціонування фразеології в засобах масової інформації досліджували: Д. Сизонов приділяє увагу медійній фразеології в дослідженнях «Мас-медіа як джерело нової фразеології сучасної української літературної мови» (2018), «Стилістична трансформація фразеологізмів в українських мас-медіа» (2018); Л. Мацько розглядає фразеологічну стилістику («Стилістика української мови», 2003); Л. Шевченко вивчає фразеологічну одиницю з точки зору її трансформації «Принципи лексикографічної репрезентації нових слів та фразеологізмів у мас-медіа» (2017); О. Стишов на основі медійного тексту аналізував появу нових слів та утворень («Українська лексика кінця ХХ століття», 2003). Питання функціонування ФО в медіа ставало об'єктом

дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук: «Фразеологічні неологізми у сучасному мас-медійному дискурсі» (Л. Пашинська, 2011); «Особливості вживання фразеологічних одиниць у німецькомовному газетному тексті: гендерний аспект» (І. Коломийська, 2017); «Комунікативно-прагматичні особливості актуалізації фразеологізмів у дискурсі сучасної преси» (С. Коновець, 2012).

Об'єктом дослідження є фразеологізми у сучасному газетному тексті.

Предмет дослідження – стилістичні та граматичні аспекти фразеологізмів у сучасному газетному тексті.

Мета нашого дослідження – охарактеризувати стилістичні та граматичні аспекти використання фразеологічних одиниць у газетному тексті на основі текстових матеріалів сучасних українських газетних видань.

Завдання дослідження:

1. З'ясувати сутність поняття «сучасний газетний текст».
2. Визначити місце фразеологізму в сучасному газетному тексті.
3. Проаналізувати граматичні аспекти фразеологізмів у газетному тексті.
4. Дослідити стилістичні функції фразеологічних одиниць у газетному тексті.
5. З'ясувати види трансформації фразеологізмів та вживаність таких мовних одиниць у газетному тексті.
6. Розробити навчально-методичне забезпечення з вивчення фразеологізмів у курсі «Українська мова за професійним спрямуванням» для закладів фахової передвищої освіти.

Джерельна база дослідження – тексти урядової газети «Голос України» (тираж – 60 000 прим.) – видання Верховної Ради України та суспільно-політичних видань «День» (тираж – 62 500 прим.), «Україна молода» (тираж – 86 734 прим.), «Українська правда» (інтернет-видання), «Дзеркало тижня» (тираж – 57 000 прим.). Вибір засобів масової інформації зумовлений їхнім

високими позиціями у сфері інформаційної діяльності та достатньо високим рівнем популярності серед читацької аудиторії.

Методи дослідження. Методологічною основою є загальні та спеціальні методи наукового пізнання, їхнє застосування пояснюється системним підходом, що дозволило дослідити фразеологічні одиниці в сучасному газетному тексті в єдності соціального змісту та лінгвістичної форми. Метод компонентного аналізу було застосовано під час лінгвістичного вивчення значень фразеологізмів, за допомогою трансформаційного аналізу було вивчено семантику фразеологічних одиниць, описовий метод було використано у ході виявлення різних типів фразеологізмів на сторінках видань, контекстуальний метод став у нагоді під час дослідження смислів, що передають фразеологізми та їх доречність використання в текстах газет.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що в роботі досліджено стилістичний і граматичний аспекти у сучасному газетному тексті на прикладі газет: «Голос України», «День», «Україна молода», «Українська правда», «Дзеркало тижня».

Представлені матеріали можуть стати основою для подальшої розробки проблеми функціонування фразеологізмів, для дослідження семантичних, структурних особливостей фразеологічних одиниць у мас-медійному дискурсі.

Практичне значення роботи полягає в можливості її використання у процесі навчання мовознавчих, мовно-методичних дисциплін у вищій школі та закладах фахової передвищої освіти під час вивчення фразеологізмів.

Апробація результатів та публікації. Основні положення дослідження обговорювалися на IV Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції студентів, магістрантів, аспірантів «Філологія, лінгводидактика, професійна комунікація в науковому дискурсі» (Суми, 2020), IV Усеукраїнській науково-практичній конференції «Інновації в освіті і педагогічна майстерність учителя-словесника» (Суми, 2020), XXII Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки в країнах Європи та Азії».

Результати проведених досліджень опубліковано в збірнику наукових праць студентів Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка «Актуальні питання філології та методології» у вигляді статті «Трансформація фразеологізмів у текстах українських інтернет-ЗМІ» (Суми: СумДПУ, 2020 рік) та електронному збірнику ХХІІ Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції «Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки в країнах Європи та Азії» під назвою «Трансформація фразеологізмів у газетних текстах».

Обсяг і структура роботи. Магістерське дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатку. Загальний обсяг роботи – 81 сторінка.

У Вступі обґрунтовано вибір теми та її актуальність, сформульовано мету та завдання, окреслено об'єкт і предмет дослідження, обґрунтовано використання відповідних методів, з'ясовано теоретичне та практичне значення роботи.

У першому розділі «Газетний текст в об'єктиві публіцистичного стилю» висвітлено загальну характеристику поняття «публіцистичний стиль», особливості функціонування фразеологізмів у публіцистичному стилі, проаналізовано й узагальнено досягнення мовознавців у цій галузі.

У другому розділі «Стилістичні та граматичні аспекти фразеологізмів у газетному тексті» окреслено стилістичний та граматичний аспекти функціонування фразеологізмів у газетному тексті.

У третьому розділі «Фразеологізм у сучасному газетному тексті: трансформація та вивчення в закладах фахової передвищої освіти» подано систему завдань із вивчення фразеологізмів у курсі «Українська мова за професійним спрямуванням» у закладі фахової передвищої освіти.

У Висновках викладено результати проведеного дослідження.

У Додатку подано словник фразеологізмів сучасного газетного тексту (на основі 5 українських видань).

РОЗДІЛ 1.

ГАЗЕТНИЙ ТЕКСТ В ОБ'ЄКТИВІ ПУБЛІЦИСТИЧНОГО СТИЛЮ

1.1. Публіцистичний стиль: загальна характеристика

У межах параграфу розглянемо загальну характеристику публіцистичного стилю.

Публіцистика носить звання літопису сучасності, адже в ній повністю відображається історія, глобальні проблеми суспільства. Однією з основних характерних рис цього стилю є поєднання двох тенденцій – тенденції до стандарту і експресивності. М. Пилинський пояснює це функціями, які виконує публіцистика: яскраво, точно і всебічно інформувати читача про події і факти; впливати на нього, а іноді й спонукати до певних дій [1, с. 15].

Схильність до стандартизації визначає прагнення публіцистики до інформативності та чіткості, що характерне для текстів офіційно-ділового та наукового стилів. Стандарти й газетні штампи виникають через прагнення журналіста зробити текст експресивним. Окреслене прагнення знаходить своє відображення в доступності та образності вираження, а це є визначальною рисою художнього стилю та розмовної мови. В умовах творчості зробити текст експресивним зумовлює перехід експресії в стандарт, коли вдалий зворот стає штампом.

Консервативним та рухливим з поєднанням штамів, термінів та понять є публіцистичний стиль. Але для того, щоб переконувати та впливати на читача він вимагає нових мовних засобів. Лексика публіцистики також є специфічною.

Їй властиві яскраве емоційно-експресивне забарвлення з поєднанням розмовних елементів, просторіччя та жаргону. Публіцистичний стиль дозволяє використання таких лексичних одиниць і словосполучень, які об'єднують в собі функціональне та експресивно-оцінне забарвлення. Деякі слова набувають публіцистичного забарвлення в тому випадку, коли вони вживаються в

переносному значенні. Характерним для публіцистичного стилю є активне використання іншомовних слів та неологізмів.

Синтаксис публіцистичного стилю мови теж дещо особливий, пов'язаний з активним вживанням окличних та питальних речень, звертань, риторичних питань, повторів та ін. Експресія обумовлює використання конструкцій із розмовним забарвленням: речень з частками, вигуками, речень фразеологічного характеру, інверсій, безсполучникових речень, еліптичних конструкцій, паралелізму та ін. [2, с. 34]. Зіткнення смислів, прийоми контамінації, оновлення та трансформація стійких словосполучень, мовних формул мають жанрово-композиційну обумовленість, роблять текст виразним та таким, що активно впливає на аудиторію. На нашу думку, усе це пов'язано із загальною експресивною спрямованістю публіцистичного стилю.

Для публіцистичного стилю характерними є такі риси:

1. Фактографічність. Автор через власний текст впливає на читача, на його уявлення на події, на почуття та емоції від ситуацій, що оточують. Але в журналістському тексті обов'язкове суворе дотримання фактам.

2. Логічність. Текст і автор переконують читача в тій чи іншій оцінці суспільних явищ. Найкраще це відображено в жанрі газетної статті, яка характеризується глибоким аналізом фактів.

3. Емоційність. Викладення матеріалу в публіцистичному тексті поєднується з виявленням ставлення автора до зображуваного в тексті. З цією метою автори часто використовують розмовні слова, у безпосередньому сусідстві з книжковими [3].

У системі стилів літературної української мови публіцистичний стиль посідає особливе місце через те, що змушує авторів переробляти тексти, створені в межах інших стилів. Публіцистика задовольняє інтелектуальні та естетичні потреби реципієнтів, серед її головних особливостей: неоднорідність стилістичних засобів, використання термінології та забарвленої лексики, поєднання стандартних і експресивних засобів мови, використання і абстрактної, і конкретної лексики. Сучасний публіцистичний стиль зазнає

впливу просторіччя, популярна преса насичена розмовними та жаргонними словами, сучасними неологізмами, іншомовними словами, оцінна лексика активно присутня в текстах публіцистики. Використовуючи оцінний характер у матеріалі газети, автор висловлює своє ставлення і намагається схилити читача на свою сторону. Для публіцистичного стилю властиве використання оцінної лексики, яка володіє сильним емоційним забарвленням. Оцінка виявляється або визначенням до іменника, або метафоричним найменуванням явища.

Публіцистичний стиль є частиною складної єдності національної мови, який за визначенням В. Виноградова, «будучи за своєю структурою зовнішньо цільною і єдиною для всього суспільства, разом з тим стає основою складної і багатогранної системи стилів, які переплітаються і взаємодіють та стилів, які історично змінюються» [4, с. 89-90].

Публіцистичний стиль – рівноправна складова стилістичної системи літературної мови. Його відмінні від інших стилів функції є такими:

- 1) інформаційна, що виявляється в швидкому та оперативному повідомленні про важливу подію чи ситуацію;
- 2) експресивна, що пов'язана з оцінкою;
- 3) популяризаторська, полягає у зв'язку публіцистики з науковою тематикою. Публіцистичний стиль характеризується вживанням багатозначності слів з використанням слів у переносному значенні, багатозначності та метафоризації.

Як вказано вище, публіцистичний стиль є відкритим для входження елементів інших функціональних стилів і, звичайно, автори черпають засоби із загальнономовного словника, мова кожної окремо взятої газети зі стилістичного боку – явище унікальне. Важливим тут є вибір найточнішого слова, вислову, речення. Цьому сприяють певні власне мовні й екстралінгвістичні чинники. До позамовних чинників, що впливають на вибір мовних засобів, належать: громадсько-політична позиція газети; характер запитів читацької аудиторії, формат видання; тематика та її жанрова реалізація.

Газетно-публіцистичний стиль мови (як один із видів публіцистичного стилю) має власний набір мовних засобів:

- морфологічні: різновиди морфологічних форм; дієслівні форми зі значенням теперішнього часу, які створюють ефект присутності;
- лексичні: суспільно-політична лексика; вкраплення розмовної, просторічної лексики; неологізми (авторські новоутворення); використання слів у переносному значенні; лексичні повтори; фразеологізми, прислів'я, приказки;
- текстові: невеликі речення, в окремий абзац може бути виділене одне речення. Це особливо знаходить своє відображення у заголовках та лідах газетного тексту;
- синтаксичні: розповідні, питальні, окличні речення; неповні речення; виділення частини речення в окреме речення; вставні слова й речення, звертання; стандартні конструкції [5, с. 24].

Публіцистичний стиль має підстили, які наділені своєрідними мовними особливостями, жанрами, способом подачі матеріалу:

- а) стиль засобів масової інформації (газетно-публіцистичний стиль);
- б) художньо-публіцистичний стиль;
- в) науково-публіцистичний стиль.

Різноманітність жанрів цього стилю пов'язана з тим, що цей стиль не відрізняється однорідністю, його матеріали охоплюють величезну кількість тем і сфер життя суспільства, освітлюють практично всі важливі та актуальні проблеми й новини.

Отже, публіцистичний стиль повністю відображає історію та сучасні проблеми суспільства. Майстерно володіючи схильністю до стандартизації та насиченою експресивністю, зазначений стиль характеризується фактографічністю, логічністю та емоційністю викладу. Серед функцій публіцистичного стилю називаємо інформаційну, експресивну та популяризаторську.

1.2. Сучасний газетний текст: специфіка поняття

У межах параграфу охарактеризуємо специфіку поняття «сучасний газетний текст».

Текст у періодичних виданнях володіє своїми специфічними якісними ознаками, але є текстом в універсальному його понятті. У ХХІ ст. з'являються нові визначення тексту. Н. Валгіна зазначає, що текст є одиницею вищого рівня, «оскільки вона володіє якістю смислової завершеності як цільний літературний твір, тобто закінчене інформаційне та структурне ціле» [6, с. 8-9]. З цим твердженням погоджується і Г. Солганік, даючи таке визначення поняттю «текст»: «...це складна, ієрархічно організована структура, близька до мовленнєвого твору» [7, с. 111]. Крім того, він додає, що для тексту характерними ознаками є цілісність, зв'язність і завершеність. І. Гальперін визначає текст як «твір мовленнєво-творчого процесу, що характеризується завершеністю, виступає як письмовий документ, літературно оброблений відповідно до типу цього документу» [8, с. 29]. Дослідник розкриває власні складові тексту – назву (заголовок) та особливі одиниці, що об'єднані різними типами зв'язку: лексичним, граматичним, стилістичним та логічним.

Мововикористання значною мірою поширюється саме на сферу масової комунікації. Тексти засобів масової інформації є найбільш поширеною формою сучасного функціонування мови. До того ж корпус текстів, які щоденно виробляються й передаються каналами ЗМІ, продовжує поступово збільшуватися.

Газетний текст відповідає всім пунктам теоретичних визначень поняття «текст» – характеризується цілісністю та наявністю єдиного сенсу, відновлюється з урахуванням осмисленої та логічно виправданою доцільності.

Функціонувати як цілісний твір, не розсипатися на окремі чужорідні елементи, тексту дозволяє характерна структурність – внутрішня організація.

Друкована продукція нині поступово відходить у минуле, її змінює інтернет-видання. Однак, створюючи текстову модель електронного видання, автор газетного тексту використовує зрозумілі та загальноживані способи.

Головне правило створення журналістського тексту – чіткість та конкретність поданого матеріалу – забезпечує адекватну передачу повідомлення до реципієнта. Водночас творчим залишається процес створення матеріалу, де важливе значення має авторське бачення, судження автора, його висновки тощо.

Газетний текст уже пережив період переходу з друкованої до онлайн-версії, адже більша частина друкованих видань існують тільки в інтернеті. Газетний текст повною мірою відповідає вимогам нових реалій – яскравим з технічної точки зору (різноманітне оздоблення інтернет-сторінок, анімація, великі ілюстрації, відео тощо) та репрезентує вимоги сучасного читача. Газета – це інформаційне видання, яке виходить з періодичністю і містить найважливіші поточні відомості про життя країни, регіону, міста тощо. Її головна функція – інформаційна, але газета також є засобом соціальної стратифікації та вагомим інструментом політичної боротьби [9, с. 42-44]. Газета була та залишається популярним, доступним жанром публіцистики. Вона є найдавнішим засобом масової інформації, і саме вона стала основою для стилістичних прийомів і засобів публіцистики. Характерні властивості газети визначили її мовленнєве оформлення. Серед цих властивостей виокремимо такі: доступність, різноплановість тематики, оперативність висвітлення матеріалу, зручна форма подачі тексту.

Сьогочасність і курс на новизну зумовлюють зміни в змісті та мовному вираженні газети та інших текстів публіцистичного стилю. Спрямованість газетного тексту на масового читача й на нейтральне мовне середовище викликає створення шаблонів та експресії, тому для публіцистичного стилю є характерним пошук експресії зі стилістичним змішуванням. Отже, і головною ознакою газетного тексту є єдність стандарту та експресії.

Крізь призму функціонально-стильової диференціації мові газети, властивий особливий тип літературної мови. Як зауважує Л. Мацько, «мовні засоби публіцистичного стилю – це сплав елементів різних стилів. З одного боку, у ньому широко використовується суспільно-політична лексика, заклики,

гасла, точні найменування, а з іншого – багатозначна образна лексика, що здатна привернути увагу читача та вплинути на нього, художні засоби» [5, с. 67]. Тематична наповненість газетних матеріалів прямо пов'язана з актуальністю повідомлюваних фактів. Тому газетно-інформаційний підстиль публіцистики популярний. Преса є найбільшою сферою застосування мови. Тематика її різноманітна – від економіки, політики, філософії, культури до побуту.

Преса різноманітна і в жанрах: нарис, репортаж, фейлетон, стаття, критична стаття, проблемна стаття та ін. Газета створюється за активної участі непрофесіоналів, які мають різний життєвий досвід і культуру мови. Для автора існує не лише інформативна сторона матеріалу, він використовує прийоми образності, емоційного впливу, поширює в тексті елементи оцінного характеру.

Мовлення засобів масової інформації характеризується певним стилем викладу інформації. З активним розвитком друкованих ЗМІ постало питання стильової визначеності мови суспільної комунікації. У лінгвістичних колах уже функціонує визначення під мовою ЗМІ окремого стилю. О. Стишов підкреслює, що мову засобів масової інформації традиційно розглядають як окремий підстиль публіцистичного, який обслуговує періодику, радіо, телебачення, рекламу [10, с. 91]. Разом із тим термін «мова ЗМІ» використовують у ширшому значенні як будь-яку усну чи писемну публіцистику [11, с. 65]. Однак, сталим є те, що мовлення засобів масової інформації характеризується своєрідними стилістичними рисами й використовує засоби публіцистичного стилю. Д. Баранник визнає за мовою ЗМІ статус окремого функціонального стилю й відзначає важливість простежити типологічні особливості мови кожного з різновидів масової інформації «у напрямі всіх складників мовної структури: морфологічних, синтаксичних, лексичних і фразеологічних» [12, с. 13].

Отже, сучасний газетний текст – це відображення інноваційного функціонування мови. Натепер значного поширення набувають тексти засобів

масової інформації. Мова сучасних текстів цілком відповідає інформаційним запитам сучасного суспільства.

1.3. Фразеологізм у сучасному газетному тексті: сутність та різновиди

Внутрішні вимоги публіцистики постійно змушують звертатися до експресивних, емоційних, почуттєвих засобів мовлення, якими значною мірою забезпечується його фігуральність, виразність і навіть певна стислість. Фразеологізми водночас забезпечують також простоту стилю, допомагають уникнути повторень, збагачують та урізноманітнюють мову газети. Фразеологічні одиниці з погляду сучасної мовознавчої науки – це усталені мовні конструкції, пов'язані сполучення слів, які, на відміну від речень чи словосполучень, не створюються у процесі мовлення, не створюються на основі загальних граматичних і значеннєвих закономірностей поєднання слів, а відтворюються у вигляді фіксованих зворотів [13, с. 29].

У науковій праці Л. Скрипник зазначає, що термін «фразеологія» у сучасній мові функціонує в чотирьох значеннях:

- 1) розділ мовознавства;
- 2) сукупність фразеологічних одиниць у мові;
- 3) засоби вираження думки;
- 4) сукупність неширих висловів, позбавлених внутрішнього змісту [14, с.28].

Академічний тлумачний словник української мови подає таке визначення фразеологізмів: «Фразеологізм – стійке поєднання слів, у мові виступає як єдиний, неподільний і цілісний за значенням вислів» [15].

Словник лінгвістичних термінів за редакцією Д. Ганича та І. Олійника визначає, що фразеологічна одиниця – це лексико-граматична єдність двох і більше нарізно оформлених компонентів, граматично організованих за моделлю словосполучення чи речення [16, с. 9]. Однак науковці підкреслюють, що фразеологічна одиниця є неподільною лексично, стійкою у своїй структурі та складі, має цілісне значення.

Л. Скрипник у монографії «Фразеологія української мови» подає таке визначення: «Фразеологічною одиницею називають лексико-граматичну єдність двох і більше нарізно оформлених компонентів, граматично організованих за моделлю словосполучення чи речення, яка, маючи цілісне значення, відтворюється в мові автоматично» [14, с. 23].

У короткому тлумачному словнику лінгвістичних термінів подане наступне визначення фразеологізму: «Фразеологічна одиниця – лексично неподільне, стійке у своєму складі, цілісне за значенням, сполучення слів, що відтворюється в мові» [17, с. 190].

А. Грищенко, визначаючи поняття «фразеологізм», звертає увагу на «фіксовану конструкцію фразеологічних одиниць з властивим лексичним складом та значенням» [18, с. 31].

Деякі мовознавці, зокрема О. Кунін та В. Виноградов вважають, що визначення фразеологічної одиниці є таким же складним, як і визначення слова. На думку вчених, ця складність полягає, перш за все, у неможливості встановлення спільних рис для всіх фразеологічних одиниць одночасно [4, с. 66].

З огляду на визначення поняття «фразеологізм», ознаками цієї мовної одиниці є:

- непроникливість структури, що полягає в неможливості розширити їхній склад будь-яким елементом;
- сталість граматичної форми, зміна якої зумовить втрату значення фразеологічних одиниць;
- компоненти, що входять до складу фразеологічних одиниць, не зберігають значення слів як самостійних елементів;
- фразеологізмам властивий порядок слів (дієслівні фразеологічні одиниці можуть функціонувати з перестановкою компонентів);
- фразеологізми мають постійний лексичний склад; елементи, що входять до складу фразеологічних одиниць, не замінюються близькими за значеннями;

- фразеологізми вживаються в мові як семантично неподільні одиниці, значення яких часто пояснюється одним словом.

Вітчизняний мовознавець та дослідниця лексики Н. Дем'яненко зосереджує увагу на тому, що специфіка функціонування фразеологічних одиниць обумовлена і їхніми мовними властивостями, і особливостями тих мовленнєвих умов, у які вони потрапляють. Крім цього, на функціональні властивості фразеологізмів впливає їх умотивованість або невмотивованість [19, с. 26]. Високим ступенем експресивності наділені ті фразеологічні одиниці, які засновані на метафорі, адже експресія збагачує смисл висловлювання.

Український медіалінгвіст Д. Сизонов, досліджуючи функціонування фразеологічних одиниць в текстах газет зазначає, що, оцінюючи роль фразеології в медіатексті, можна констатувати її високу вжитковість і навіть тиражованість. Частотність уживання фразеологічних одиниць залежить від функціональної заданості медіатексту, від його тематичного, ідейного наповнення та від його соціальної спрямованості [20, с. 155].

Категоріальні ознаки, які характерні тільки для фразеологічних одиниць, дозволяють виокремлювати її в окрему частину мови, але й роз'єднати з іншими. На думку В. Виноградова, такими ознаками фразеологізмів є: лексичне значення, компонентний склад, наявність граматичних категорій. Лексичне значення фразеологізму та граматичні категорії складають його зміст, тобто понятійне ядро, а компонентний склад – його форму [21, с. 189-190].

Фразеологія є антропоцентричною за своєю суттю. Фразеологічна одиниця прагне виразити оцінне й емоційне ставлення до позначуваного з метою вплинути на адресата, спонукати його до аналогічних оцінок і переживань. Смисл будь-якої ФО є інформацією, що вимагає розкодування. Розуміння смислу фразеологізму не повинно бути буквальним, навіть у ході визначення частин цього смислу має враховуватися мовна ситуація, а також раціональна й емоційна оцінка того, що відбувається.

Своєрідність мови газети проявляється в тому, що в газеті є особливі складові частини – заголовок, підзаголовок, рубрика, лід. У якості заголовка

може бути одне слово, словосполучення, окличне чи питальне речення, фразеологізми. Головне та найбільш важливе місце в газеті належить заголовку, і як вважають дослідники, – це потужна, кульмінаційна позиція, тому що на заголовок спочатку потрапляє реципієнт. Сучасні видання задля посилення ефекту непередбаченості, шоку, інтересу тощо активно трансформують ФО. Найпоширенішим місцем вживання ФО в газетному матеріалі є початок тексту – заголовок. Цей елемент журналістського матеріалу є «гачком», на який автор ловить читача: загострює його увагу на змісті, повідомляє про зміст, відображає думку автора про висвітлений факт чи подію, спонукає читача читати далі або відмовитись від тексту [21, с. 211].

Фразеологізм у якості заголовку є своєрідним через те, що такий заголовок здебільшого дає оцінку всього тексту, не розкриваючи його змісту. Інший елемент журналістського твору, який приваблює або навпаки відвертає увагу реципієнта, – це лід (частина тексту, розміщена після заголовка, часто відрізняється шрифтом або іншим способом). Використання ФО у лідах поступається використанню в заголовках. Це пов'язано з тим, що влучно й вдало ввести ФО в лід вимагає від журналіста професійності та майстерності.

Отже, фразеологізми сучасного газетного тексту забезпечують експресивність, як одну з основних ознак публіцистичного тексту. За своєю сутністю фразеологізми є цілісними одиницями за своїм лексичним складом та семантикою. У сучасних газетних текстах найбільшого поширення фразеологічні одиниці набувають у заголовках, за допомогою яких більш виразно розкривається змістове наповнення тексту.

Висновки до розділу 1

Дослідивши теоретичні основи газетного тексту в об'єктиві публіцистичного стилю, констатуємо, що сучасний інформаційний простір відкриває нові орієнтири суспільству. Так, у функціонуванні публіцистичного стилю сьогодні беремо до уваги змістове теоретичне наповнення та оновлену проблематику.

У публіцистичній сфері центральні позиції відводяться сучасному газетному тексту. Щодо специфіки газетних текстів сучасних засобів масової інформації, зазначаємо, що текст пристосовується до сучасного суспільства. На перший план виходить насичена експресивність, ілюстративність, логічне змістове наповнення, що дозволяє читачеві швидко зорієнтуватися на потрібній інформацією.

Центральне місце у сучасному газетному тексті займає фразеологічна одиниця з конкретною семантикою. На основі опрацьованого теоретичного матеріалу, окреслюємо, що фразеологічна одиниця у сучасній публіцистиці має значне поширення і тиражованість. Це взаємообумовлене тематикою, ідейністю та соціальною спрямованістю сучасного газетного тексту.

У газеті реалізуються особливий зв'язок сторін мовного спілкування – відправником виступає колективний автор, а адресатом – масовий читач.

РОЗДІЛ 2. СТИЛІСТИЧНІ ТА ГРАМАТИЧНІ АСПЕКТИ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У ГАЗЕТНОМУ ТЕКСТІ

2.1. Українські видання як джерельна основа дослідження

Джерельною базою нашого дослідження стали п'ять українських видань (онлайн версії) – «День», «Голос України», «Україна молода», «Українська правда», «Дзеркало тижня».

«День» – щоденна суспільно-політична газета, виходить п'ять разів на тиждень. Журналісти видання представляють матеріали широкого жанрового та стилістичного спектру. Виходить видання трьома мовами (українською, російською, англійською). Усі матеріали газети розміщуються і в онлайн версії у вільному доступі, цей засіб масової інформації одним із перших в Україні запустив свій сайт.

«Голос України» – урядове видання, офіційний друкований орган Верховної Ради України. Виходить 5 разів на тиждень російською та українською мовами. Має електронну версію з архівом випусків. Видання висвітлює діяльність Верховної Ради, публікує нормативно-правові акти, Закони України, постанови тощо. Також на сторінках газети журналісти подають інформацію про суспільно-політичне життя в Україні і світі, культурне життя, спорт. Вибір цього видання був обумовлений питанням функціонування ФО в газетному тексті урядового ЗМІ.

«Україна молода» – щоденне видання суспільно-політичного характеру, номери газети виходять 4 рази на тиждень. Орієнтація матеріалів спрямована на національно свідому аудиторію України, у різні часи свого існування газета публікувала резонансні тексти та ставала учасником судового процесу з політиками та діячами: публікації про СБУ у 2006 році; оприлюднення біографії Святослава Піскуна у 1997 році; суд з Андрієм Портновим у 2009 році тощо.

«Українська правда» – суспільно-політичне інтернет-ЗМІ, засноване Георгієм Гонгадзе, одне з найвпливовіших та найпопулярніших видань

сучасного українського інформаційного простору. Тематика матеріалів – різноманітна, серед іншого – гучні розслідування та викривальні публікації. Видання було «обличчям» вітчизняної розслідувальної журналістики у 2007–2010 роках. Інститут масової інформації визначав «Українську правду» як одного з лідерів дотримання журналістських стандартів серед усеукраїнських інтернет-видань.

«Дзеркало тижня» – аналітичний інтернет-засіб масової інформації, один із найавторитетніших серед реципієнтів, журналістів та героїв, які потрапляють у його матеріали. До 2019 року існувала друкована версія. Видання позиціонує себе як нейтральне та об'єктивне. Підтримка та прихильність читацької аудиторії підтверджена численними преміями та відзнаками: вища нагорода в галузі журналістики «Золоте перо», 2000 рік; переможець програми «Людина року» номінація «Газета року», 1999 рік; титул «Всенародне визнання», фестиваль журналістики, 1998 рік.

Отже, представлена джерельна база дослідження – онлайн-версії українських видань «День», «Голос України», «Україна молода», «Українська правда», «Дзеркало тижня», на нашу думку, дозволяють ґрунтовно репрезентувати стилістичні та граматичні аспекти фразеологізмів у сучасному газетному тексті.

2.2. Стилiстичнi функцiї фразеологiзмiв у газетному тексті

У межах параграфу ознайомимося зі стилістичними функціями фразеологізмів у газетному тексті.

Фразеологія української мови багата на синонімію, що значно розширює її використання як стилістичного засобу: фразеологічні одиниці наявні в текстах усіх літературних мовних стилях, але виконують різні функції. Публіцистичний стиль насамперед використовує фразеологізми з експресивно-стилістичної сторони [22, с. 76].

Відповідно до емоційного сприйняття мовцями конкретного уявлення фразеологічні одиниці діляться на дві категорії. Перша – це ті фразеологізми,

емоційне забарвлення яких з'явилося через перенесення оцінки уявлення на узагальнене значення сталого звороту. До другої категорії належать ті фразеологізми, емоційність яких сформована внаслідок оцінки предмета або явища, названого фразеологічною одиницею.

Такі виразові якості, властиві фразеологізмам, як образність, експресивність, оцінність, емоційність. Головною рисою є образність, яка становить естетичну цінність фразеологічних одиниць. Автор газетного тексту використовує фразеологізм в авторському мовленні, перетворюючи його на більш різноманітний, більш мальовничий, сповнений почуттів, а також у мовленні персонажів матеріалу як один із засобів їхньої характеристики.

Стилістично забарвлений фразеологізм – це його стильова приналежність співвіднесеність із відповідними сферами мовленнєвого спілкування; до того ж, стилістично забарвленими називаються і ФО, що перебувають за межами літературної мови.

Науковці виокремлюють такі функціонально-стильові розряди фразеологізмів: розмовні фразеологізми, просторічні та фольклорні, книжні ФО. Найтісніше стилістичне забарвлення фразеологічної одиниці найтісніше пов'язано з експресивністю, емоційністю й оцінністю. Крім того, фразеологізми виконують найрізноманітніші стилістичні функції [23, с. 265-267].

Український мовознавець О. Пономарів виділяє такі стилістичні функції фразеологічних одиниць:

1) *оцінна функція* передає суб'єктивне (позитивне або негативне) ставлення автора до об'єктивної дійсності – схвалення, прихильності, співчуття, осудження, несхвалення, захоплення або критику, зневагу; більшість фразеологізмів виражають конкретну оцінку навіть поза текстом.

Є версія співробітників: полковника підставили, обмовивши, військовики, у яких виявилось *рильце в пушку*. Кузьмик того не заперечує (середина тексту, ГУ, 16.10.2018);

Мовляв, орендарів перевіряють регулярно, тому не варто *робити з мухи слона* – на «Барабашово» усе спокійно (початок абзацу, середина тексту, УМ, 17.03.2011);

Прикро, коли Україну «одружують» без України, коли про неї говорять сторонні керманічі, один з яких – наш *заклятий ворог* (середина абзацу, середина тексту, УМ, 05.09.2016);

Після трагедії в Дніпродзержинську минув уже місяць, але за цей час підприємство Міськводоканал і *пальцем не ворухнув* для того, щоб виправити існуючу проблему відкритих люків (середина абзацу, середина тексту, Д, 05.06.2013);

Справи останнім часом ішли не дуже, людей також роками *водили за ніс*, обіцяючи квартири (кінець абзацу, кінець тексту, ГУ, 30.03.2011);

Нехай домогосподарки *прикусять язики*, щоб не повторювати пліток про астрономічні цифри втрат нашої армії (середина абзацу, середина тексту, Д, 18.07.2014);

Крім того, Янукович заявив, що Україна буде прагнути до диверсифікації постачань газу, щоб не залежати від однієї Росії. Видання зазначає, що «при слові «диверсифікація» раптом *грянув грім*» (кінець абзацу, кінець тексту, УП, 26.06.2011);

Фармакологія *стає на ноги* (заголовок, Д, 18.09.2018);

Громадськість *б'є на сполох* (заголовок, Д, 23.07.2019);

Але ж, якщо вірити Ширяєву, тепер у двох армійських корпусах «ДНР» і «ЛНР» залишилися майже виключно місцеві уродженці, а російських добровольців, які раніше переважали в бойових частинах сепаратистів, тепер *кіт наплакав* (середина абзацу, середина тексту, Д, 10.08.2016);

Дівчина – *маків цвіт* (заголовок, ГУ, 18.11.2014);

Велике цабе з фірми "Ніка-Ц", або як простаків на *полові обдурюють* (заголовок, ГУ, 20.03.2018);

Вітаю: кремлівські пропагандистські шоу поповнилися ще одним українофобом. Вірніше, українофобкою — на кремлівських теренах

вигулькнула, як Пилип із конопель, якась собі Алла Бойко, котра, як і Руслан Коцаба, гордо йменує себе журналісткою, та насправді це така собі *базарна баба*, яка в лайці та обпльовуванні України таки не може досягнути чи переплюнути Тетяну Монтян (середина тексту, УМ, 15.11.2017);

Я вважаю, що безпосередньою провокацією, яка змусила їх здійснити нападки на Президента, стало порушення кримінальних справ. На яку здорову *голову налізе* справа про громадянство Жванії!? (початок тексту, Д, 05.06.2018);

Ніхто б і не зміг так сказати про Кабінет міністрів, в якому бракує кількох портфелів. До того ж найголовніших – економічного блоку, соціального блоку, освіти! Поміняли *шило на мило*, але користі з цього буде – *як із козла молока* (середина тексту, Д, 06.03.2020);

Плювати, як живеться мільйонам простих українців, головне, щоб ця публіка *як сир у маслі каталася* (середина тексту, Д, 24.02.2017);

З приходом ВАТ «Сумитеплоенерго» на ринок теплових послуг 10 років тому, в опалювальний сезон сумчани почали почуватися, даруйте, майже, *як у Бога за пазухою*: в установах і практично 70% міських квартирах тепло, ясно і, як то кажуть, *мухи не кусають* (лід, УМ, 13.11.2015);

Олігархічний формат або *гроші не пахнуть* (заголовок, ГУ, 25.11.2014);

Один наш російський доброзичливець, тамошній журналіст Бабченко написав в Інтернеті, що, мовляв, статті в Конституції щодо Донбасу — це *«фільчина грамота»* (середина абзацу, початок тексту, Д, 11.09.2015);

Річ у тім, що, попри справжню, зовсім не «демонстративну» ворожість до комуністичної доктрини, Рейган, будучи прагматиком і розуміючи, що в ядерній війні «Совети» перемогти практично неможливо, спромігся розгледіти *«ахілесову п'яту»* радянського режиму (і в цьому була його історична перемога) (середина абзацу, середина тексту, Д, 19.07.2019);

Наслідки правління Кучми в Україні — це *«сізіфова праця»* (заголовок, ГУ, 15.02.2015);

Залізниця може *пустити бізнес під укіс*, адже підприємство запланувало ліквідувати майже сотню вантажних станцій: 27 із них буде закрито без

наступного відновлення, роботу решти поки що лише обмежать (початок абзацу, середина тексту, ГУ, 11.10.2018);

Справа честі або чому активісти влаштували сплав на захист Дніпра (заголовок, Д, 10.08.2018);

Путіна, якого багато хто «на автоматі» називає президентом, до часу «Ч» нібито цілком влаштувала роль фактичного господаря Кремля при позірному керівництві «молодого–прогресивного» Медведєва, лібералізмом якого можна було *замилувати очі* Заходу (початок абзацу, початок тексту, УМ, 27.09.2011);

Не для того Кремль розпочинав війну, не для того перед усім світом *знімав овечу шкуру*, оголюючи вовче єство, аби тепер так легко відпустити Україну *на всі чотири боки* (Д, 20.09.2019).

Фразеологізм у реченні – Дівчина – *маків* цвіт (заголовок, ГУ, 18.11.2014) характеризуємо так. За походженням: з народної творчості та власне української символіки, за якою дівчину порівнювали з маківкою; за семантикою: фразеологічне сполучення; за морфологічним вираженням смислової домінанти: ад’єктивне; за функціональним призначенням: побутово-розмовне; за вживаністю: широковживане; за емоційним забарвленням: середньоекспресивне.

Фразеологічна одиниця у реченні – Наслідки правління Кучми в Україні — це *«сізіфова праця»* (заголовок, ГУ, 15.02.2015), а саме: *сізіфова праця* має таку характеристику. За походженням: з античних джерел, зокрема з давньогрецької міфології; за семантикою: фразеологічне сполучення; за морфологічним вираженням смислової домінанти: субстантивне; за функціональним призначенням: книжне; за вживаністю: широковживане; за емоційним забарвленням: середньоекспресивне.

2) *функція порівняння* дає можливість влучно зіставити (протиставити) двох або більше осіб, предметів чи явищ.

Здається, мав рацію облитий водою й відшмаганий квітами спікер Литвин, коли в позавчорашніх коментарях після так званої позачергової сесії сказав, що головна проблема української політики й політиків – відсутність

елементарної довіри один до одного, небажання йти назустріч іншій стороні з твердим переконанням, що у візаві або *дуля в кишені*, або *камінь за пазухою* (середина абзацу, середина тексту, УМ, 05.02.2011).

І лише після цього можна говорити про боротьбу з криміналітетом в Україні. Тут *або пан або пропав*. Я або зроблю це або закінчу... (середина абзацу, середина тексту, Д, 30.05.2016).

Фразеологічне сполучення у реченні: Зруйновано цілі квартали, у жахливому стані знаходяться десятки будівель, і, *як гриби після дощу*, без усяких підстав і пояснень з'являються сучасні архітектурні споруди, які не відповідають статусу й вимогам охоронних зон», – розповів мистецтвознавець, член правління ГО «Конгрес української інтелігенції» Валерій Потюк. (середина абзацу, середина тексту, Д, 18.11.2020) походить зі спостережень за світом природи; адвербіальне, побутово-розмовне, широковживане, сильноекспресивне; виражене підрядним словосполученням; виконує оцінну та порівняльну функції. Його можна замінити синонімом «*як з води*».

Фразеологізм у реченні – І лише після цього можна говорити про боротьбу з криміналітетом в Україні. Тут *або пан або пропав*. Я або зроблю це або закінчу... (середина абзацу, середина тексту, Д, 30.05.2016) має таку характеристику. За походженням: з народної творчості, на нашу думку, виражає власне український менталітет; за семантикою: фразеологічне сполучення; за морфологічним вираженням смислової домінанти: адвербіальне; за функціональним призначенням: книжне; за вживаністю: вузьковживане; за емоційним забарвленням: сильноекспресивне.

3) емоційно-експресивна функція характеризує психічний стан мовця, передає його ставлення до висловлюваного через емоції, виражає позитивні або негативні почуття, створює додатковий стилістичний колорит:

Досить розповсюджена приказка: «Важливо, що поправки зачитувались, втім голосів — «за», як кіт наплакав» (кінець тексту, початок абзацу, Д, 19.12.2019). За походженням: з побутового життя, адже ілюструє спостереження за світом природи; за морфологічним вираженням смислової

домінанти: адвербіальне; за функціональним призначенням: побутово-розмовне; за вживаністю: широковживане; за емоційним забарвленням: сильно-експресивне; виражена простим двоскладним реченням; виконує емоційно-експресивну та оцінну функції, допомагає зосередити увагу читача саме на кількісному показникові, створює жартівливий ефект. Синонімічні відповідники: *крапля в морі, на заячий скік, не дуже густо*; антонімічні відповідники: *аж кишить, хоч лопатою горни, як піску морського*.

Стосовно подальших прогнозів українці дуже прагматичні: у п'ятирічній перспективі 37% респондентів планують збільшити частку «на чорний день», тоді як 44% думають заощаджувати стільки ж, як і нині (кінець абзацу, середина тексту, 31.10.2012);

Відлягло від серця, коли зателефонували з білоруського Гомеля, де проживає односельчанка (середина тексту, ГУ, 03.03.2016);

В ідальні, де в більшість відвідувачів – мами з дітками, чоловік трохи ніяковів. А шестирічна Віка почувалася *як риба у воді*: дівчинці, яка хвора на ДЦП, все цікаво у великому й гарному будинку, до всього хочеться доторкнутися (початок абзацу, початок тексту, ГУ, 09.08.2010);

Під дверима офісу зустрів ще кількох обдурених власників паїв, що приїхали вимагати повернення боргів, та *спіймали облизня* (кінець абзацу, кінець тексту, ГУ, 16.10.2012);

Однак Бент Гойї відзначив необхідність збереження заходів. «Заходи дозволили нам *взяти верх* у цій ситуації. Але ми маємо зберегти їх», - додав міністр (початок абзацу, кінець тексту, Д. 06.02.2020);

Одягнений скромно, у темно-синій костюм, а його *дама серця* – у блакитне плаття, без фати. За бажанням закоханих вони одружувалися із восьмимісячною донечкою Марічкою на руках (початок абзацу, початок тексту, УМ, 29.09.2019);

«Я це чув, і в мене аж *мурашки по шкірі побігли*. А коли раніше Малишко був секретарем парткому Спілки письменників, то Сосюру критикував разом із усіма» (кінець тексту, ДТ, 31.05.2019);

Але ні з того ні з сього до кабінету Лісного влетіли браві правоохоронці й надягли йому на зап'ястя наручники. Мовляв, *знай наших* (середина тексту, УМ, 14.09.2016);

«У мене душа рветься протягом цих тривожних місяців, – з хвилюванням у голосі каже пані Тамара. – Не можна нормально ні працювати, ні про щось інше думати, як про те, коли ці агресори нарешті підуть з нашої держави» (середина тексту, ГУ, 25.07.2015);

А саме: запропонував селянам, аби віддали йому в оренду земельні паї. Вивчивши умови наданого їм проекту угоди, найбільш просунуті власники *аж за голови взялися* (кінець тексту, Д, 29.09.2015);

Пропаша сила: злочини «рускава міра» (заголовок, УМ, 04.08.2020);

Після минулорічної «антиукраїнської вакханалії і російського шабашу» канал і далі продовжує *гратися з вогнем* і готує новий «зашквар» – виступ на новорічному вогнику... Ані Лорак (початок абзацу, середина тексту, Д, 31.12.2015).

Фразеологізм у реченні – Тролейбусний маршрут, *як сніг на голову* (заголовок, УП, 15.04.2015) має таку характеристику. За походженням: з побутового життя, адже ілюструє реальність суспільного буття; за семантикою: фразеологічне сполучення; за морфологічним вираженням смислової домінанти: адвербіальне; за функціональним призначенням: побутово-розмовне; за вживаністю: широковживане; за емоційним забарвленням: середньоекспресивне.

Фразеологічна одиниця у реченні – Майже 29 мільйонів гривень – така сума заборгованості із заробітної плати в Черкаській області. Але, хто розв'яже *гордіїв вузол* боргів? (середина абзацу, початок тексту, Д, 31.05.2016), а саме: *гордіїв вузол* має наступну характеристику. За походженням: з античних джерел, ілюструє давньогрецький міф, за яким Олександр Македонський став величним володарем; за семантикою: фразеологічне сполучення; за морфологічним вираженням смислової домінанти: субстантивне; за

функціональним призначенням: книжне; за вживаністю: широковживане; за емоційним забарвленням: сильноекспресивне.

4) *функція передачі зовнішніх та внутрішніх якостей* необхідна для найбільш точної та виразної характеристики осіб, предметів, явищ:

Схудла на 30 кілограмів – *шкіра та кістки*, ходячий труп (заголовок, ГУ, 18.11.2018);

Півроку чекала *убита горем* мати потуг правоохоронців у розслідуванні «втаємниченої» автокатастрофи і, вирішивши, що вони «ні кують, ні мелють», 2 вересня разом з десятками інших сумчан на сім годин перекрила дорогу в місці, де сталася трагедія (лід, ГУ, 30.09.2016);

Гострий на язик Прем'єр-міністр Арсеній Яценюк запропонував росіянам свій компромісний варіант погашення януковичівського боргу: утримати цю суму безпосередньо у самого Віктора Федоровича, який нині – за щасливим збігом обставин – перебуває у цій гостинній державі (середина тексту, УМ, 01.09.2015);

Іноді так *шкребе в душі* – навушники у вуха й переборюєш свій сум. Або, навпаки, радієш разом із піснею (кінець абзацу, ГУ, 26.03.2020);

Блудний син повертався до своєї матері – знедаленої України, а син малосвідомий діставав могутні і шляхетні національні стимули на все своє життя (середина абзацу, середина тексту, Д, 18.01.2018);

Сьогодні на цьому місці ми маємо усвідомити, що нам нема чого *посипати голову попелом* за нашу новітню історію, нема чого хилити голову перед нашими ворогами, бо маємо ким і чим боронити рідну землю (початок тексту, Д, 02.08.2017);

Проте сперечатися з тими, кого все-таки не цікавлять подробиці, чия *кров кипить* і жадає помсти, я не буду (середина тексту, ДТ, 27.08.2019);

Не вщухають скандали навколо глави МВС Арсена Авакова. А з міністра, *як з гуся вода* (УМ, 09.06.2015);

Втомилися оббивати пороги Мінсоцполітики (заголовок, ГУ, 04.08.2018).

Фразеологічна одиниця у реченні – *Золоті руки* хірургів потребує сучасного інструментаря (заголовок, ГУ, 19.05.2018), а саме: *золоті руки* має наступну характеристику. За походженням: з виробничо-професійної сфери, адже означає професіоналізм у своїй справі за своєю семантикою; за семантикою: фразеологічне сполучення; за морфологічним вираженням смислової домінанти: ад'єктивне; за функціональним призначенням: побутово-розмовне; за вживаністю: вузьковживане; за емоційним забарвленням: сильноекспресивне.

Фразеологізм у реченні – Прем'єр заявив, що його не зовсім задовольняє робота міністерства, і, *насупивши брови*, чекав наступного питання (кінець абзацу, кінець тексту, УМ, 30.10.2016) має таку характеристику. За походженням: з побутового життя, адже ілюструє реальність суспільного буття; за семантикою: фразеологічне сполучення; за морфологічним вираженням смислової домінанти: адвербіальне; за функціональним призначенням: побутово-розмовне; за вживаністю: широковживане; за емоційним забарвленням: середноекспресивне.

5) *функція відтворення внутрішнього стану* найбільш промовисто передає думки, почуття й переживання людей, про яких ідеться в тексті.

Адже існує така теорія: в забезпечених сім'ях дітей мало, а в тих, де «*в кишені – вітер віє*» дітлахів – один менший за іншого (лід, ДТ, 21.01.2011);

Якщо чиновник так себе поводить, лається в ефірі, то йому оцінка одна – *не всі вдома* (початок тексту, УМ, 11. 09. 2014);

«Хоча не всі такі. Хтось буде зірку в лоба ліпити. Ті хто *ліплять зірку на лобі* – швидко падають. Я того ніколи не розуміла» (лід, УМ, 09.02.2018);

Але часи мінялися. Змінювалися й смаки тих, хто готовий *іти по кістках* людей до своїх нахапаних мільйонів (середина тексту, ГУ, 02.06.2019);

«І перед голосуванням всі стають чемними та добрими, вирішуються всі проблеми, обіцяють все, що забажаємо – а нам *глянути гідко* на них, не те що голосувати за них!» (початок тексту, ГУ, 03.04.2020);

Переконаний, що з наближенням жовтня в блоці з'явиться свій *Іуда*, а скоріш за все, й не один (кінець абзацу, середина тексту, Д, 12.06.2013);

Прийняття імперативного мандата і зняття депутатської недоторканності означатиме кінець парламентаризму в Україні як такого, а депутат має здати всю свою недоторканність, *залишатися голим-босим* (середина тексту, ГУ, 15.09.2010);

Ковпак – ще *хоч куди козак!* (заголовок, ГУ, 03.06.2016);

Донбас *неприкаяний* (заголовок, Д, 11.12.2018);

Але тепер ми повинні тверезо усвідомити свою позицію у Європі і відстоювати її. Якщо ми вже і почали дотримуватись європейських цінностей, то поводитись «*ні риба ні м'ясо*» не повинні (середина абзацу, середина тексту, УМ, 23.01.2015).

Зазначений фразеологізм – *ні риба ні м'ясо* – має таку характеристику. За походженням: з побутового життя, адже ілюструє реальність суспільного буття; за семантикою: фразеологічне сполучення; за морфологічним вираженням смислової домінанти: ад'єктивне; за функціональним призначенням: побутово-розмовне; за вживаністю: широковживане; за емоційним забарвленням: середньоекспресивне.

Фразеологічна одиниця у реченні – Але часи мінялися. Змінювалися й смаки тих, хто готовий *іти по кістках* людей до своїх нахапаних мільйонів (середина тексту, ГУ, 02.06.2019), а саме: *іти по кістках* має таку характеристику. За походженням: з історичних реалій, адже ілюструє звитягу українців – козаків, воїнів, захисників; за семантикою: фразеологічне сполучення; за морфологічним вираженням смислової домінанти: адвербіальне; за функціональним призначенням: книжне; за вживаністю: застаріле; за емоційним забарвленням: сильноекспресивне.

б) функція створення гумору, іронії або сатири стає ефективним способом надання висловленому жартівливого тону, висміювання певних рис дійсності; досить часто досягається гіперболізацією характеристик осіб, предметів чи явищ.

І хоча підписи на обох різняться один від одного, *мов свиня від коня*, експерти Харківського інституту судової експертизи імені Бокаріуса «встановили», що обидва підписи поставила одна особа – Раїса Теленкова (середина тексту, ГУ, 16.11.2011);

Але вже роками отримує не «американський» середній палець, а нашу рідну національну *дулю, можливо, навіть із маком* (середина тексту, Д, 28.02.2018);

Перший робочий день міністра енергетики пройшов у кабінеті – пан міністр просто з нього не виходив, – *сидів нижче трави і тихше води*(лід, ДТ, 29.06.2013);

Вона не старається бути сама собою – простою у спілкуванні, зате *задирає ніс* тому, що вона дружина Саакашвілі (середина тексту, Д, 13.01.2014);

Коли треба посадити – посадять, а треба *стружку зняти* – знімуть (заголовок, УП, 07.11.2011);

Подумаєш, красива, як *свиня сива!* (заголовок, Д, 01.04.2012);

Чужу жінку одразу впізнаєш – вона відсторонена, дика і *гріє як циганське сонце*, з такою кохання не збудуєш (середина тексту, УМ, 20.11.2013);

Оборонних бюджетних грошей на озброєння в Україні завжди *як кіт наплакав* (заголовок, Д, 23.11.2017);

П'ять квартир і одинадцять будинків – *крапля в морі* (заголовок, Д, 26.01.2017);

В свинячий голос рік із року, питання грипу підніма (заголовок Д, 07.11.2018);

Не *про вовка промовка*, або Як використовують звинувачення у рейдерстві для окомиллювання (заголовок, ГУ, 05.12.2011);

Ну, хіба це не свято, коли ти вмикаєш увечері телевізор і дізнаєшся з новин, що наш парламент займався не своєю звичною справою – *биттям байдиків* і військово-спортивними іграми, а працював так, як решта європейських парламентів: приводив до присяги суддів КС, затверджував

бюджет, обговорював законопроекти (початок абзацу, початок тексту, Д, 05.08.2012);

Щоб зламати усталені стереотипи й зліквідувати стійкі «паразитні зв'язки», потрібна радикальна, як за часів непу, реформа оподаткування. І якщо зволікати з нею, то наша економіка може *врізати дуба* (кінець абзацу, середина тексту, ДТ, 23.10.2013);

Плюс спроба *збити з пантелику* електорат Партії регіонів, запустивши відомий механізм гри у двійників (середина абзацу, середина тексту, УМ, 24.06.2014);

Власне, поки в Європейському Союзі *точили яси* про газ, Росія зайшла з іншого європейського фронту енергетики – атомного (початок абзацу, середина тексту, Д, 28.01.2014);

Та й яка може бути довіра, коли в одній області за керівниками *ростуть золоті верби*, а їх призначають на нові й нові посади в сусідні регіони (кінець абзацу, середина тексту, УП, 30.09.2017).

Фразеологізм у реченні – Вона не старається бути сама собою – простою у спілкуванні, зате *задирає ніс* тому, що вона дружина Саакашвілі (середина тексту, Д, 13.01.2014) має таку характеристику. За походженням: з побутового життя, адже ілюструє реальність суспільного буття; за семантикою: фразеологічне сполучення; за морфологічним вираженням смислової домінанти: дієслівне; за функціональним призначенням: побутово-розмовне; за вживаністю: широковживане; за емоційним забарвленням: нейтральне.

Фразеологічна одиниця у реченні – Ну, хіба це не свято, коли ти вмикаєш увечері телевізор і дізнаєшся з новин, що наш парламент займався не своєю звичною справою – *биттям байдиків* і військово-спортивними іграми, а працював так, як решта європейських парламентів: приводив до присяги суддів КС, затверджував бюджет, обговорював законопроекти (початок абзацу, початок тексту, Д, 05.08.2012), а саме: *бити байдики* має наступну характеристику. За походженням: з народної творчості; за семантикою: фразеологічне зрощення; за морфологічним вираженням смислової домінанти:

дієслівне; за функціональним призначенням: побутово-розмовне; за вживаністю: широковживане; за емоційним забарвленням: сильноекспресивне.

Отже, за допомогою таких стилістичних функцій фразеологізмів, як: образність, експресивність, оцінність та емоційність, у сучасному газетному тексті створюється специфічна палітра публіцистичного тексту. На нашу думку, своєрідність стилістичного функціоналу фразеологічних одиниць у тексті газет якнайповніше та граматично правильно розкриває їх семантичне наповнення.

2.3. Граматичний аспект фразеологізмів у газетному тексті

У межах параграфу розглянемо граматичний аспект фразеологізмів у тексті газет.

Найменш дослідженим та популярним у дослідженні є граматичний аспект функціонування ФО, який визначається фразеологічним значенням, синтаксичною приналежністю фразеологізмів, а також морфологічними властивостями компонентів зі складу фразеологізму. В. Жуков підкреслює, що для співвіднесення фразеологічних одиниць і частин мови треба брати до уваги такі властивості фразеологізму: спосіб вираження граматично домінуючого компонента, який визначає категорійне значення; функцію в реченні; семантичні особливості [24]. М. Алефіренко вважає, що фразеологізми «як одиниці вищого рівня мови утворюють такі семантико-граматичні розряди, які не збігаються з частинами мови» [13]. Але ФО співвідносяться з частинами мови й можуть бути розподілені на такі *граматичні розряди*:

- субстантивні (іменникові),
- дієслівні,
- ад'єктивні (прикметникові),
- адвербіальні (прислівникові),
- вигуківі ФО.

Субстантивний фразеологізм (іменниковий) – це ФО з узагальненою предметною семантикою, вираженою в категоріях роду, числа й відмінка; такі

фразеологізми виконують у реченні синтаксичні функції підмета, іменної частини складеного присудка, додатка. Вони – найпопулярніші на сторінках обраних нами ЗМІ, дані ФО активно виступають в якості заголовків, широко використовуються в жанрі інтерв'ю для більш виразного та емоційного тексту:

«Інакше ми будемо мати гіперболічне зростання захворюваності. Ми готуємо пропозиції по алгоритму виходу з карантину, на наступному тижні з нашого боку все фіналізуємо. Найголовніше, потрібен буде плюс від МОЗ – у них *перша скрипка*», – розповів Криклій (середина тексту, Д, 02.05.2020);

У такий спосіб їй фактично виписали *«вовчий білет»*, бо хто ж наважиться тепер узяти на роботу вчительку з «увічненим» у трудовій книжці тавром невідомо якої «аморалки»? (лід, УМ, 06.01.2010);

Пригадується торішній матч київських динамівців у Стамбулі проти «Бешикташа» – стадіон, справді, нагадував *справжнісіньке пекло* (початок абзацу, кінець тексту, ГУ, 16.09.2016);

Тепер *сильні світу сього* знають, що про них думають (заголовок, ГУ, 30.11.2010);

Над коаліцією навис *«дамоклів меч»* (заголовок, УМ, 05.09.2011);

Барські яблука розбрату (заголовок, УМ, 09.09.2019);

Чи стане «Укроборонпром» і приватний сектор оборонної промисловості, що зароджується в муках, свого роду *«Голгофою»* для президента Володимира Зеленського, можна буде судити незабаром, оскільки перші кадрові рішення очільника держави і задекларовані його командою «реформаторські» потуги викликають більше запитань, ніж відповідей (початок абзацу, середина тексту, ДТ, 18.08.2019);

В Україну повернеться тепло і прийде *«бабине літо»* (заголовок, УП, 08.20.2019);

Яблуко розбрату: чим закінчиться для Європи скандал навколо Apple? (заголовок, УП, 05.09.2016);

Горлівські сади *Семірамід* (заголовок, УМ, 06.02.2010);

Як висловлюються керівники нашої держави у неформальних розмовах, тепер Східне партнерство стає *прокрустовим ложем* для України (середина абзацу, початок тексту, ДТ, 22.05.2015);

Так це ж для України *сізіфова праця*, чим більше ми звільнятимемо полонених і заручників, тим більше Путін їх захопить, постійно використовуючи для шантажу й *викручування рук* вищому керівництву України (середина абзацу, початок тексту, Д, 20.12.2019);

Коли формуєте бюджет, зніміть *рожеві окуляри* (заголовок, ГУ, 31.08.2015);

У соцмережах і ЗМІ обговорюють щедрість пенсіонера з Донецька Віктора Шевченка: чоловік передав Євромайдану багато грошей і взуття. Донецький активіст – неабияка особа, *майстер на всі руки*, але не може реалізуватись у сучасній Україні (лід, Д, 12.12.2013);

Перша ластівка великої інвестиційної програми з Китаю (ГУ, 15.11.2013);

Про татарську хазяйновитість і уміння створити на безводді «*висячі сади Семіраміди*» (Д, 12.02.2015);

Події під Крутами — ще донедавна *біла пляма* в нашій історії — щороку домальовуються новими мазками (лід, ГУ, 29.01.2011);

Тепер велике щастя мати в селі роботу. До того ж наша праця, нехай і нелегка, але приносить стабільний прибуток в сім'ю. Це *велике діло* щомісяця отримувати зарплату(середина тексту, ГУ, 26.11.2019);

Принц *без задніх ніг* (заголовок, УМ, 11.06.2010);

Рішення Кабміну – *смій крізь сльози* (заголовок, Д, 01.04.2019);

Політики – це негідники. Кличко ще не вписався в їхні ряди, тож виглядає, як *біла ворона* (середина тексту, УМ, 12.03.2014).

Фразеологізм у зазначеному реченні – *біла ворона* – має таку характеристику. За походженням: із побутового життя, адже ілюструє реальність суспільного буття; за семантикою: фразеологічне сполучення; за морфологічним вираженням смислової домінанти: субстантивне; за

функціональним призначенням: побутово-розмовне; за вживаністю: широкоживане; за емоційним забарвленням: сильноекспресивне.

Фразеологічна одиниця у реченні – Над коаліцією навис *«дамоклів меч»* (заголовок, УМ, 05.09.2011), а саме: *дамоклів меч* охарактеризуємо так. За походженням: із античних джерел, зокрема давньогрецької міфології; за семантикою: фразеологічне зрощення; за морфологічним вираженням смислової домінанти: субстантивне; за функціональним призначенням: книжне; за вживаністю: вузьковживане; за емоційним забарвленням: сильноекспресивне.

Фразеологізм дієслівний характеризується узагальненою семантикою ознаки процесу, має дієслівні граматичні категорії виду, стану, способу, особи, часу, у реченні виступає присудком або обставиною:

Занять дуже багато. Уявлення про те, що карантин – період, коли можна *бити байдики*, – це достатньо умовна історія, яка не зовсім відповідає дійсності (середина тексту, УП, 14.04.2020);

Якщо ми будемо *плисти за течією*, заколисуючи себе надією поступових змін на краще в далекому майбутньому, наростаюче напруження може підірвати наше суспільство з найтрагічнішими наслідками (кінець абзацу, кінець тексту, УП, 14.12.2014);

Німеччина *набрала в рот води* (заголовок, ГУ, 07.02.2013);

Слово прем'єра: Гроші – не проблема, щоб *покласти край* паводковому лиху (заголовок, Д, 13.02.2014);

Але, по-перше, чи врятують ці кошти бюджет пересічного громадянина, який залишився без засобів до існування, а по-друге, чи зможе держава виконати свої зобов'язання, коли наш бюджет і так *тріщить по швах*? (кінець абзацу, середина тексту, УМ, 07.04.2020);

Але реконструкція може бути здійснена лише за умови, якщо громадянське суспільство перейде на вищий рівень самоорганізації: замість *латати дірки* зорганізується в потужну патріотичну українську партію з

програмою реконструкції держави й сильним авторитетним лідером (кінець абзацу, кінець тексту, УМ, 04.07.2017);

Латати дірки допоможе Європа (заголовок, ГУ, 21.11.2016);

Токіо хоче *грати першу скрипку* у боротьбі з глобальним потеплінням (заголовок, ДТ, 17.10.2011);

Востаннє, коли Москва поводитися так войовниче, її зупинила одна людина, яка твердо стояла і проводила політику, що зрештою *дало задній хід* агресії (кінець абзацу, початок тексту, Д, 10.10.2014);

У кого *«поїхав дах»?* (заголовок, Д, 15.09.2012);

А по-друге – іспанці після ісламістських терактів у Мадриді у 2004 році ганебно *накивали п'ятами* з Іраку – на відміну від британців, проти яких масштабна терористична атака була проведена через рік (середина тексту, абзацу, Д, 01.05.2019);

Він керував фабрикою, але *«жар загрибав»* чужими руками (середина тексту, початок абзацу, УМ, 19.03.2019).

Втерли носа баварцям (заголовок, ГУ, 02.07.2012);

Російський уряд не став тоді *лити крокодилячі сльози* з приводу тимчасового недоотримання коштів від податків у бюджет, адже чудово розумів і сьогодні розуміє, що важливість газового та інформаційного важелів у контролі пост-радянського простору приблизно однакова (середина тексту, Д, 25.07.2016);

Сербське видання Novosti повідомило, що відразу після першої зустрічі президента країни Александра Вучича і прем'єр-міністра Косово Авдуллаха Хоті, яка мала започаткувати відновлення діалогу між Белградом і Приштиною, у Євросоюзі вирішили *«брати бика за роги»* (лід, ГУ, 04.08.2020);

Щодо питання про боротьбу із цим явищем (хабарництвом), то, насамперед, слід наголосити на тому, що в Україні *«функціонує»* недосконале законодавство. Гарний юрист може *«обминутися всі підводні камені»* закону і *витягти сухим із води* будь-якого шахрая (кінець тексту, Д, 04.12.2019);

Також Байден зазначив, що не можна *спочивати на лаврах*, і роботу потрібно завершити, а глава МЗС Туреччини Ахмет Давутоглу також підкреслив, що «енергоносії не повинні використовуватися у якості зброї, а повинні бути інструментом миру» (кінець тексту, УП, 22.11.2019);

Телекомпанія найближчим часом має намір «оприлюднити імена всіх без винятку осіб, які вже протягом тривалого часу прагнуть *прибрати до рук* телекомпанію, що їм не належить», – говориться у повідомленні (лід, Д, 22.11.2012);

Нове керівництво Деркульського кінного заводу прийняло підприємство у вельми жалюгідному стані: працівники роками не отримували зарплати, напівголодні породисті коні *світили ребрами*, а в якому вигляді перебували стайні — годі й казати (кінець тексту, ГУ, 16.10.2014);

Були тут одні з Запоріжжя, їх відправили додому своїм ходом. Ми не могли на це дивитися – зустріли, нагодували, *поставили на ноги*» (середина тексту, Д, 03.09.2015);

Ці якості необхідні і для того, щоб європейська спільнота та народ України зрозуміли, яким чином і коли країна, яка *пасе задніх* по всіх показниках економічного та соціального розвитку, наблизиться до європейських стандартів життя (кінець тексту, ДТ, 29.04.2015);

«В мене немає ніякого оптимізму, бо все це давно дійшло до Президента, завдяки йому відкрився центр, але на цьому все стало... – сказала Ліна Костенко на прес-конференції, спеціально організованій для того, аби ще раз *надати розголос* у суспільстві нагальній проблемі (ДТ, середина тексту, 25.04.2019);

А тому маленька комуна аж ніяк не вільна від проблем нашого суспільства: *не називають її раєм* (кінець абзацу, середина тексту, ГУ, 14.02.2013);

Учасники онлайн-зустрічі наголошували, що якби у нашому мистецькому та інформаційному просторі було більше таких робіт, як у Андрія Серебрякова, то «не було б окупації Криму та війни на Донбасі, а більшість громадян знала, хто вони, яких дідів-батьків сини, якого кореня, *не молилася б чужим богам*, не

ходила б у чужу церкву і не губилися б у трьох соснах само ідентифікації (абзац, кінець тексту, ГУ, 16.10.2020);

Тоді ж керівництво ТОВ «Компанія Ріел-Естейт груп» почало *посипати голову попелом*, надіславши міському голові Львова Андрієві Садовому листа, в якому, визнаючи свою провину, просило вибачення в громади Львова й обіцяло власним коштом реконструювати знищену мозаїку (початок абзацу, початок тексту, Д, 30.05.2020);

Як наслідок, НБУ ніколи не вдавалося забезпечити справжню стабільність національної валюти, яка гарантує стабільність розвитку системи в цілому і забезпечує умови для зростання національної буржуазії – НацБанк просто *клінав очима* (середина тексту, Д, 19.10.2019);

Борітеся – поборете: як центробанки завойовують довіру людей (заголовок, ДТ, 08.04.2019);

Єдність українського православ'я. *Бути чи не бути?* (заголовок, Д, 11.09.2015);

Одні закликали *кидати каміння* в них, якщо вони недобрі чи несправедливі, другі – не кидати каменів у таких, як самі, якщо хочуть лишатися людьми. А хто *тримав камінь за пазухою*, того зневажали (середина абзацу, середина тексту, 28.03.2013);

Не полишає цього заняття й тепер, бо має стільки енергії, що багатьох молодих *заткне за пояс* (кінець абзацу, кінець матеріалу, ГУ, 06.02.2010);

Можливо, дійсно, клуб *заткне за пояс* багатьох конкурентів за рівнем купівлі дорогих іноземних гравців, можливо, дійсно, «Донбас-Арена» є одним з найкращих стадіонів континенту (середина абзацу, середина тексту, УП, 23.02.2011).

Фразеологізм у реченні – Токіо хоче *грати першу скрипку* у боротьбі з глобальним потеплінням (заголовок, ДТ, 17.10.2011) має таку характеристику. За походженням: із виробничо-професійної сфери, а точніше вокально-естрадного мистецтва; за семантикою: фразеологічна єдність; за морфологічним вираженням смислової домінанти: дієслівне; за

функціональним призначенням: книжне; за вживаністю: вузьковживане; за емоційним забарвленням: середньоекспресивне.

Фразеологічна одиниця у реченні – Єдність українського православ'я. *Бути чи не бути?* (заголовок, Д, 11.09.2015), а саме: *Бути чи не бути?* має таку характеристику. За походженням: із перекладів і влучних виразів видатних особистостей, українських та зарубіжних письменників, зокрема представлений вислів із п'єси Шекспіра «Гамлет»; за семантикою: фразеологічний вираз; за морфологічним вираженням смислової домінанти: дієслівне; за функціональним призначенням: книжне; за вживаністю: широковживане; за емоційним забарвленням: сильноекспресивне.

Ад'єктивний (прикметниковий) фразеологізм – ФО з категорійним значенням атрибутивності, має здатність виражати ознаку предметів, і виконує у реченні функцію неузгодженого означення або іменної частини складеного присудка:

А небезпечніше – розчарування її виборців. «Імплементована» внутрішньокоаліційна опозиція також, як то кажуть, *не ликом шита* й має в своїх лавах яскравих і мислячих лідерів (середина тексту, УМ, 27.03.2011);

Про нього знаю, що був *гострий на язик*, за це і розкуркулювали. Закінчив царське аграрне училище, вирощував сади і добре знався на математиці, займався з моїм батьком, який блискуче вчився (середина тексту, ГУ, 30.09.2020);

В обороні постійно відпрацьовував навіть «*важкий на підйом*» Андрій Шевченко, якого – від гріха подалі – замінили на захисника Панкаро на 80-й хвилині, коли справу вже було зроблено (середина тексту, УМ, 02.04.2011);

Чистої води лицемірство пенсійної реформи (заголовок, ГУ, 06.03.2011);

Нафта скінчилась, і Борислав лежить у руїнах, *ні живий, ні мертвий*, а міг би бути чепурненьким курортним містечком як Трускавець чи Східниця, лижним курортом не згіршим, ніж Буковель (середина тексту, ДТ, 03.03.2017);

Сьогодні цей знак розкрився однозначно й переконливо. Українська армія, *яка ледь-ледь стояла на ногах*, нині почувається ще не чудово, але набагато впевненіше (середина тексту, ДТ, 26.06.2017);

Відмінності були лише в рівні конфліктності. Більш-менш спокійний варіант був видимим, коли прем'єр був порожнім місцем, *«ні риба ні м'ясо»* (середина тексту, Д, 18.12.2015);

П'яний Каленик, у блискучому виконанні народного артиста України Михайла Чернявського, який *«сам собі голова, над усіма головами голова, ще й головешка зверху»*, впродовж ночі без успіху шукає свою хату та попадає у різні кумедні історії (08.10.2020);

Але шулерство – річ неприпустима. Справжні правила цих розіграшів «Постмаркет» надрукував шрифтом розміром *як макове зернятко* всередині конверта (середина тексту, ГУ, 07.10.2014);

Худий та хворий, мов з *хреста знятий*, і жовтий, як позаторішній буряк, *зигнутий у три погібелі*. Жебракує на базарі. Там же й живе (кінець тексту, ГУ, 29.04.2016);

Якось спостерігав, як неголений бомж напідпитку *«нагороджував»* за півлітра медалью «За відвагу» іншого бомжа, який *ні пороху не нюхав*, ні на фронті не був, бо народився вже після війни (початок абзацу, початок тексту, ГУ, 22.04.2011);

Тому що навіть кількість таких службових пляжів є таємницею *за сімома печатями* (кінець абзацу, середина тексту, ГУ, 03.07.2013).

Фразеологізм у представленому реченні – *за сімома печатями* – має таку характеристику. За походженням: із релігійної сфери, зокрема з Біблії, за якою так називали таємничу книгу; за семантикою: фразеологічне сполучення; за морфологічним вираженням смислової домінанти: ад'єктивне; за функціональним призначенням: книжне; за вживаністю: застаріле; за емоційним забарвленням: сильноекспресивне.

Фразеологічна одиниця у реченні – Про нього знаю, що був *гострий на язик*, за це і розкуркулювали. Закінчив царське аграрне училище, вирощував

сади і добре знався на математиці, займався з моїм батьком, який блискуче вчився (середина тексту, ГУ, 30.09.2020), а саме: *гострий на язик* охарактеризуємо так. За походженням: із побутового життя; за семантикою: фразеологічне сполучення; за морфологічним вираженням смислової домінанти: ад'єктивне; за функціональним призначенням: побутово-розмовне; за вживаністю: широкоживане; за емоційним забарвленням: сильноекспресивне.

Фразеологізм адвербіальний (прислівниковий) – фразеологізм обставинної семантики, не має морфологічних парадигм, в реченні виступає найчастіше обставиною:

Днями українці отримали чи не перший за весь час Незалежності шанс проникнути у «*святая святих*» – подивитися фінансову звітність головних політичних гравців країни (початок абзацу, середина тексту, УП, 08.08.2016);

«*Мокрим рядом*» накрилися не лише квартири, а й меблі, побутова техніка (кінець абзацу, середина тексту, Д, 15.09.2017);

Сім разів відміряй, один – підпиши (заголовок, ГУ, 30.10.2012);

Безвізовий режим: *без надії таки сподіваюсь?* (заголовок, ДТ, 26.03.2015);

Легким життям Гелеваті похвалитися не можуть: зазнали голоду, репресій, війни та непосильної праці *від рання до смеркання* в колгоспі (середина абзацу, середина тексту, ГУ, 07.04.2014);

І ось із плутаної і дещо затягнутої вистави виринає головна думка, що треба берегти світло в собі, не гніватися, а жити, *не заливаючи сльозами* Божу іскру (кінець абзацу, кінець тексту, ГУ, 23.05.2015);

Українці звикли, що правоохоронні органи працюють через *пень-колоду* й користі від них часом можна домогтися набагато швидше, лише «підмазавши» потрібну людину (початок тексту, ГУ, 12.05.2012);

Він також зазначив, що перебуває «*на сьомому небі від щастя*», пообіцяв показати малюка всім за два дні та додав, що над іменем для нього поки що думають (лід, Д, 05.05.2019);

Друге пришестья ласунок до Макіївського універмагу (заголовок, ГУ, 25.07.2012);

«До речі, один із моїх родичів пішов у кінотеатр і розкритикував фільм *у пух і прах*. Він не причетний до мистецтва, але зробив настільки точні зауваження, що я розумію – так воно і є» (початок тексту, УМ, 11.12.2018);

«Зайдіть-но на президентський сайт і самі порахуйте, у скількох велелюдних компаніях Володимир Зеленський зафіксований на фото без маски (а між тим, як *в один голос* твердять епідеміологи, масковий режим ефективний, коли всі носять ці справді вже остогидлі «намордники»; але ж, як на мене, глава держави мав би показувати приклад правильної, а не неправильної поведінки» (кінець тексту, УП, 09.09.2020);

Тому що студенти зараз не дуже активні, навіть організація дня факультету вимагає участі *з-під палки*. Усіх потрібно шукати, мотивувати якось. І ось такий момент допомагає (середина тексту, Д, 02.09.2019);

Водночас серед вищезгаданих 27 «реальних» законопроектів, які припадають пилом у Раді, Генштаб ЗСУ, експерти «Юридичної сотні», Рада волонтерів Міноборони та активісти виділяють 9 ініціатив, ухвалення яких потрібне *«кров з носа»* вже зараз (середина тексту, УМ, 20.09.2017);

Доти, доки вчені, практичні епідеміологи і лікарі не мають достатньої ваги в розробці законодавчих актів та гайдлайнів, ми не просто зазнаємо поразки, але і повністю підриваємо віру в державні органи *на кожному кроці* (початок тексту, УП, 26..10.2020);

Заміж *за тридев'ять земель*, або як українка знайшла собі принца (заголовок, УМ, 02.09.2014);

У Криму відкрили ще одну *скриньку Пандори* (заголовок, ГУ, 19.10.2018);

Також таке популярне приєднання до Росії Криму і "гібридна" війна в Донбасі відкрили *скриньку Пандори* російського націоналізму в його крайньому прояві (початок абзацу, кінець тексту, ДТ, 22.01.2015);

Зрозуміло, що ні в Києві, ні на Заході ніхто не збирається приймати *дари кремлівських данайців* (початок абзацу, середина тексту, Д, 13.08.2015);

Перший портрет із бурштину сподобався, і невдовзі, як із *рогу достатку*, посипалися замовлення (середина абзацу, середина тексту, Д, 26.01.2011).

Фразеологізм у реченні – *Заміж за тридев'ять земель*, або як українка знайшла собі принца (заголовок, УМ, 02.09.2014) має таку характеристику. За походженням: із народної творчості, зокрема легенд, переказів тощо; за семантикою: фразеологічне сполучення; за морфологічним вираженням смислової домінанти: адвербіальне; за функціональним призначенням: книжне; за вживаністю: застаріле; за емоційним забарвленням: середньоекспресивне.

Фразеологічна одиниця у реченні – Також таке популярне приєднання до Росії Криму і «гібридна» війна в Донбасі відкрили *скриньку Пандори* російського націоналізму в його крайньому прояві (початок абзацу, кінець тексту, ДТ, 22.01.2015), а саме: *скринька Пандори* має таку характеристику. За походженням: із античних джерел, зокрема з грецької міфології; за семантикою: фразеологічне зрощення; за морфологічним вираженням смислової домінанти: адвербіальне; за функціональним призначенням: книжне; за вживаністю: застаріле; за емоційним забарвленням: середньоекспресивне.

Фразеологізми вигуківі – ця ФО не має лексичного значення, не вступає у зв'язки з іншими словами. Як і вигукони вони виражають різні емоції мовця:

«Про себе скажу, що *чорта з два* якісь бойовики змусять мене замовчати! Всі останні місяці я подорожувала Україною і змогла на власні очі переконатись у тому, що людям потрібна література» (середина тексту, Д, 14.06.2014);

Давати, що не знаєш того, що відомо всім, і що тобі відомо те, чого ніхто не знає; удавати, що чуєш те, що нікому незрозуміло, і не прислухатися до того що чути всім; головне, вдавати, що ти можеш перевершити самого себе; часто робити велику таємницю з того, що зовсім не є таємницею. Ось вам і вся політика, *не зійти мені з цього місця* (лід, ГУ, 30.05.2018);

Тренер збірної України з футболу Мирон Маркевич не зміг потрапити на контрольний матч львівських «Карпат» і російського клубу «Москва» у Туреччині. *От тобі й маси!* (середина тексту, УМ, 23.02.2010).

Залежно від кількості елементів у складі розрізняють фразеологізми:

1) двокомпонентні:

А можна простіше – зробити мозковим центром керівника свого офісу Андрія Богдана. Андрій – *тертий калач*. Допомагає з порадами й Ігор Валерійович Коломойський (середина тексту, УМ, 16.07.2019);

Я не починаю *співати дифірамби* Зеленському. Просто не можна стверджувати нічого категорично (середина тексту, УП, 24.09.2019);

На славу української мрії (заголовок, 22.04.2015).

2) трикомпонентні:

Україна запрошує – підбито підсумки акції «*Сім чудес України*» (заголовок, ГУ, 23.04.2011);

У романі *я сам собі пан*. Ну зробили б мене керівником сценарної групи (кінець тексту, УМ, 27.02.2010);

Депутат без голови *як без рук* (заголовок, ГУ, 05.11.2018).

3) чотирикомпонентні:

Перебіг політичних подій, на її думку, це *буря в склянці води*, «її команда» з успіхом виконає нові завдання (середина тексту, ГУ, 17.09.2016);

Найперше втямив, що новий метод ґрунтується на чіткій технологічній дисципліні, а це для традиційної колгоспної практики було таким же непотрібним, *як п'яте колесо до воза* (кінець тексту, УМ, 01.07.2011);

Пересічний обиватель про таке *ні сном ні духом* не відає, тож і думає, що подорожувати власною країною немає сенсу (середина тексту, ГУ, 22.07.2016).

Фразеологізм у реченні – «Про себе скажу, що *чорта з два* якісь бойовики змусять мене замовчати! Всі останні місяці я подорожувала Україною і змогла на власні очі переконатись у тому, що людям потрібна література» (середина тексту, Д, 14.06.2014) має таку характеристику. За походженням: із побутового життя, адже ілюструє реальність суспільного буття; за семантикою: фразеологічне зрощення; за морфологічним вираженням смислової домінанти: вигукове; за функціональним призначенням: побутово-розмовне; за

вживаністю: широковживане; за емоційним забарвленням: середньоекспресивне.

Фразеологічна одиниця у реченні – Найперше втямив, що новий метод ґрунтується на чіткій технологічній дисципліні, а це для традиційної колгоспної практики було таким же непотрібним, як *п'яте колесо до воза* (кінець тексту, УМ, 01.07.2011), а саме: як *п'яте колесо до воза* охарактеризуємо так. За походженням: із народної творчості; за семантикою: фразеологічне сполучення; за морфологічним вираженням смислової домінанти: вигукове; за функціональним призначенням: книжне; за вживаністю: застаріле; за емоційним забарвленням: сильноекспресивне.

Отже, граматичний аспект фразеологізмів у тексті газет репрезентують такі властивості фразеологічних одиниць, як: спосіб вираження граматично домінуювального компонента, який визначає категорійне значення; функції в реченні; семантичні особливості тощо.

Висновки до розділу 2

Обрані видання нашого дослідження активно використовують ФО у газетних матеріалах – у заголовках та в основній частині тексту. Стилiстичні функції фразеологізмів багатогранні, зокрема: оцінна; функція; емоційно-експресивна функція; функція передачі зовнішніх та внутрішніх якостей; функція відтворення внутрішнього стану; функція створення гумору, іронії або сатири. З іншого боку фразеологізми несуть у собі також ставлення автора до явища, яке вони позначають.

Частиномовна характеристика фразеологічних одиниць залежить від фразеологічного значення, їхньою функцією у реченні, а також морфологічними властивостями слів, з яких складається фразеологізм: субстантивний (іменниковий); дієслівний; ад'єктивний (прикметниковий); адвербіальний (прислівниковий) та фразеологізми вигуківі.

Усі опрацьовані приклади фразеологічних одиниць на основі зазначених вище джерел представлені у нашому дослідженні у Словнику фразеологізмів сучасного газетного тексту, що поданий у додатках до нашої роботи.

У газетному тексті обраних нами видань наявні усі граматичні розряди – більшу частку становлять субстантивні, дієслівні та ад'єктивні.

РОЗДІЛ 3. ФРАЗЕОЛОГІЗМИ У СУЧАСНОМУ ГАЗЕТНОМУ ТЕКСТІ: ТРАНСФОРМАЦІЯ ТА ВИВЧЕННЯ У ЗАКЛАДАХ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

3.1. Трансформація фразеологізмів у газетному тексті

У межах параграфу розглянемо трансформацію фразеологізмів. Можливість змінити фразеологізм ґрунтується на збереженні його форми, оформленості та на відносній стійкості. Внутрішня форма ФО дозволяє оновити фразеологічний образ. У системі мови головною характеристикою фразеологізму є стійкість, але в конкретних текстах і в конкретному контексті ці мовні одиниці можуть бути трансформовані. Змінений фразеологізм залишається співвіднесеним із своїм вихідним джерелом, такі мовні одиниці допомагають автору газетного тексту не використовувати штампів, адже після трансформації фразеологізм набуває нових експресивних властивостей.

Д. Сизонов підкреслює, що стилістична трансформація фразеологізмів у медійному дискурсі можлива тільки тоді, коли ці одиниці відомі широкій аудиторії, а ефект непередбачуваності, який вважається основним у масовій комунікації, буде можливий у похідному фразеологізмі лише за умов урахування фонових знань реципієнта [25, с. 29-37].

Традиційно трансформації фразеологічних одиниць поділяють на семантичні та структурно-семантичні.

Видозміни першої групи (семантичні) – це зміни значення ФО, які викликані актуалізацією фразеологізму в конкретному контексті, через що фразеологізм отримує нові значеннєві відтінки.

У межах семантичних трансформацій виділяють власне семантичні та подвійну актуалізацію. Власне семантичним вважають такі перетворення фразеологізмів, які спричиняють зміну традиційного значення без порушення компонентного складу стійкого словосполучення. У семантичній структурі фразеологізму з'являються додаткові смислові відтінки, що призводять до розширення його семантики, розвитку нового значення. Основною умовою

розширення значень є фразеологічне оточення – контекст, з яким фразеологізм вступає в зв'язок: граматичний та смисловий. У багатьох випадках саме фразеологічне оточення формує семантику фразеологізму [26, с. 200].

Іншим прийомом семантичної трансформації є подвійна актуалізація – поєднання в одному стійкому вислові й буквального, і переносного значень. Дослідники виділяють два види: обігрування семантики в спеціально створеному автором контексті та обігрування потенційної семантики компонентів фразеологізму у спеціально створеному контексті.

Більш поширеними в публіцистичному та художньому мовленні є структурно-семантичні модифікації: *субституція, поширення компонентного складу фразеологізмів, скорочення компонентного складу, контамінація, розгорнута метафора.*

Контамінація – це прийом, який створює нову одиницю внаслідок накладання одна на одну вже наявних. Фразеологізми можуть об'єднуватися й на основі семантичної близькості, і спільності компонентів у своєму складі, так і не маючи нічого спільного між собою [27, с. 55-57]:

Контамінований фразеологізм *«Отже, прийшов час не рубати вікно в Європу, а культурно відкривати двері кращими зразками національного оперного та балетного мистецтва»* [середина тексту, кінець абзацу, УМ, 30.05.2010] пов'язаний із поемою Олександра Пушкіна «Мідний вершник», де вперше з'явився вираз *«рубати вікно в Європу»*, що став однією частиною новоутвореного вислову, а другою – сполучення *«відкривати двері»*. Він дієслівний, книжний, середньоекспресивний. Виконує функції асоціації та протиставлення.

Поки що охочих *взяти на себе нелегкий хрест* місцевого самоврядування в країні, в якій війна, не знаходиться (кінець тексту, Д, 18.11.2018);

І от поставили світло, камеру, намагаємося розговорити героя – і нічого не виходить. Слюсар *через силу лико в'яже* (середина тексту, ГУ, 14.08.2017);

Тут є зятеві біля чого господарювати, до чого *золотих рук докласти* (а теща ж не вічна!..) (середина тексту, УП, 31.01.2016);

Сидимо вдома або карантин *снігом на нашу голову* (заголовок, УМ, 01.04.2020). Зазначена фразеологічна одиниця – *снігом на нашу голову* має таку характеристику. За походженням: зі спостережень за світом природи; за семантикою: фразеологічна єдність; за морфологічним вираженням смислової домінанти: вигукове; за функціональним призначенням: побутово-розмовне; за вживаністю: широковживане; за емоційним забарвленням: сильноекспресивне.

Лексична заміна компонентів фразеологізму (субституція) – найбільш поширений різновид трансформації. Її суть полягає в цілеспрямованій заміні одного, кількох чи всіх компонентів функціонально схожими компонентами. Заміна компонентів близькими за значеннями (синонімічна заміна) не призводить до суттєвих зрушень у семантичній структурі фразеологічних одиниць [28, с. 76]:

У цій статті є речення «*Мовляв, почати б хоч із пальця, а там і руку можна буде потроху “відкусити”*» (кінець тексту, кінець абзацу, УМ, 12.09.2010). Фразема в ньому утворилася внаслідок поширення та переосмислення елементів приказки «*Пальця до рота не клади – відкусить руку*». Вона є дієслівною, побутово-розмовною, сильної експресії; вираженою складносурядним реченням. Створює сатиричний тон, надає висловленому дотепності.

Так, не Рибку, а справжню викривачку олігархів *пригрів у себе на грудях Олег Володимирович!* (середина тексту, УМ, 07.03.2018);

Повернення блудного президента (заголовок, Д, 11.10.2014);

Бюджет по осені рахують (заголовок, ГУ, 22.06.2012);

Старий прем'єр КабМін не зіпсує – Арсен Аваков знову очолив МВС (заголовок, ДТ, 20.09.2019);

І як з *бюджету достатку* посипали гроші – кому на дороги, кому на лікарні, кому на лікі (середина тексту, ДТ, 05.12.2012);

Приїхав, поговорив, переміг. Перше європейське турне Обама стало тріумфом (лід, УМ, 08.04.2010);

Приказку «*Ложка дьогтю псує діжку меду*» трансформовано в такому реченні: «*Підсолодивши інавгураційний день діжкою меду, європейські парламентарії вирішили влити до неї цілий **ополоник дьогтю***» [середина тексту, початок абзацу, УМ, 29.11.2010]. Тут бачимо поширення, синонімічну заміну, надання компонентам протилежного значення. Фразеологічна одиниця книжна, сильноекспресивна, виражена простим реченням; виконує оцінну й асоціативну функції, увиразнює текст, надає образності.

Око за око, борг за борг? (заголовок, Д, 17.03.2018).

Інший різновид модифікацій фразеологізмів – **поширення фразеологічної одиниці додаванням до її складу нових компонентів**. Це такі зміни у фразеологічних одиницях, які лише конкретизують її образ, але не вносять змін у структуру фразеологізму:

Друже мій єдиний! Яка оце тобі сорока-брехуха на хвості принесла, що я тут нічого не роблю, тільки бенкетую? (середина тексту, Д, 25.03.2011);

Кашу з ядохімікатів заварили круто (заголовок, ГУ, 15.05.2012);

Залишки старовинної обласної філармонії на вулиці Горького, які так прикро вразили наші погляди минулого разу, обнесли парканом, мабуть, щоб *не мозолили зацікавлених та настирливих очей* прискіпливих перехожих (середина тексту, ГУ, 08.04.2015);

Не завжди на дурняк оцет солодкий (заголовок, ГУ, 14.05.2014);

Як угорський театр з Берегового обвів кризу навколо пальця (заголовок, ГУ, 17.12.2017);

Європейський бальзам на українську рану (заголовок, ГУ, 26.02.2016);

Зібратися в школу – як сильно б'є по кишені? (заголовок, УМ, 20.08.2016);

Але завжди можна приборкати й скромність, якщо потягти за ниточку спогадів і *розмотати цілий клубок* подій із неординарного й звичайного життя (заголовок, ГУ, 05.12.2019);

Африканська чума може підкласти експортну свиню (заголовок, ГУ, 10.08.2012);

Ми бережемо незалежність як зіницю ока (заголовок, УП, 26.03.2013);

Камо грядеши, Україно? (заголовок, ГУ, 24.12.2019).

Фразеологізм у представленому реченні – *Камо грядеши* має поширення структури фразеологізму, до якого додано лексему – *Україно?*, та виражає наступну характеристику. За походженням: із релігійної сфери, зокрема походить з євангельської оповіді про зустріч апостола Петра з Ісусом Христом; за семантикою: фразеологічне зрощення; за морфологічним вираженням смислової домінанти: вигукове; за функціональним призначенням: книжне; за вживаністю: застаріле; за емоційним забарвленням: сильноекспресивне.

Фразеологічна одиниця у реченні – *Як угорський театр з Берегового обвів кризу навколо пальця* (заголовок, ГУ, 17.12.2017), а саме: *обвів кризу навколо пальця* має наступну характеристику. За походженням: із народної творчості; за семантикою: фразеологічне сполучення; за морфологічним вираженням смислової домінанти: дієслівне; за функціональним призначенням: побутово-розмовне; за вживаністю: широковживане; за емоційним забарвленням: середноекспресивне.

Усічення (редукція) – звуження фразеологізму, скорочення окремих елементів складу ФО, зумовлене намаганням зекономити мовні засоби й лаконізувати мовлення. Скорочення складу спричинює посилення експресивності фразеологізму, який функціонує лише частково, але є впізнаваним через свою стабільність та стійкість складу [29, с. 56-57]. Усічення зумовлене також необхідністю пом'якшити категоричність вислову або залишити за читачем право на домислювання:

Побачити Париж і нічого не робити (Д, 11.10.2013);

Баба з возу – Ляшко повідомив про вихід Мосейчука з партії (заголовок, УМ, 24.05.2019);

Так уже забігалася, *наче білка*: дім–робота–магазин–дитсадок–дім. І все сама, допомоги не дочекаєшся (середина тексту, ГУ, 11.01.2017);

Крім того, думку «*наша хата скраю*, не допомагаймо Україні» висловлюють також політики й прихильники двох загалом проукраїнських

партій, а також деякі чиновники польської адміністрації (середина тексту, 05.06.2015);

Здається, наші правоохоронні органи знову *пальцем в небо*, коли намагалися відвернути увагу громадськості фейковим злочином (початок тексту, ГУ, 31.10.2013);

Його син, Федір Бондарчук, перебуваючи в стані Путіна зі всіма потрухами, підтверджує, що *яблуко від яблуні недалеко* (початок тексту, Д, 27.03.2015).

Фразеологізм у реченні – *Баба з возу* – Ляшко повідомив про вихід Мосейчука з партії (заголовок, УМ, 24.05.2019) має таку характеристику. За походженням: із народної творчості; за семантикою: фразеологічне сполучення; за морфологічним вираженням смислової домінанти: вигукове; за функціональним призначенням: книжне; за вживаністю: застаріле; за емоційним забарвленням: сильноекспресивне.

Фразеологічна одиниця у реченні – *Здається, наші правоохоронні органи знову пальцем в небо*, коли намагалися відвернути увагу громадськості фейковим злочином (початок тексту, ГУ, 31.10.2013), а саме: *пальцем в небо* охарактеризуємо так. За походженням: зі спостережень за світом природи; за семантикою: фразеологічне сполучення; за морфологічним вираженням смислової домінанти: адвербіальне; за функціональним призначенням: побутово-розмовне; за вживаністю: широковживане; за емоційним забарвленням: середноекспресивне.

Розгорнута метафора, на думку Л. Авксентьєва, «не спричиняє семантизації компонентів ФО, тобто не можна визначити, який саме компонент поширюється при розгорнутій метафорі. Цей прийом реалізується в основному у розширених контекстах. Його лінгвістичною особливістю є те, що кілька разів повторюються окремі її компоненти, що мають здатність набувати значення цілого фразеологізму» [30, с. 55-57]:

Не хапали зірок з неба українські студенти у забігові з ковзанярського спорту на дистанції 1500 метрів, *проте хапали* у біатлоні – везуть додому дві медалі(кінець тексту, Д, 31.01.2017);

Не тільки *несе свій важкий хрест*, але й не нарікає на той *хрест*(заголовок, 08.10.2018);

Для Прем'єра це *ахілесова п'ята*. Приховувати треба недоліки, у кожного є *свої п'яти*. Робити щось у докір своєму політичному партнеру – це катастрофа для коаліції (початок тексту, УМ, 06.09.2011).

Фразеологізм у представленому реченні – Не тільки *несе свій важкий хрест*, але й не нарікає на той *хрест*(заголовок, 08.10.2018), зокрема *несе свій важкий хрест* виражає таку характеристику. За походженням: із релігійної сфери, зокрема історія життя і смерті Ісуса Христа; за семантикою: фразеологічне сполучення; за морфологічним вираженням смислової домінанти: дієслівне; за функціональним призначенням: книжне; за вживаністю: застаріле; за емоційним забарвленням: сильноекспресивне.

Фразеологічна одиниця у реченні – Для Прем'єра це *ахілесова п'ята*. Приховувати треба недоліки, у кожного є *свої п'яти*. Робити щось у докір своєму політичному партнеру – це катастрофа для коаліції (початок тексту, УМ, 06.09.2011), а саме: *ахілесова п'ята* має таку характеристику. За походженням: із античних джерел, зокрема міфології; за семантикою: фразеологічне зрощення; за морфологічним вираженням смислової домінанти: субстантивне; за функціональним призначенням: книжне; за вживаністю: застаріле; за емоційним забарвленням: сильноекспресивне.

Отже, ФО мають проникливу структуру, що дозволяє авторам обіграти у тексті значення фразеологізмів, видозмінювати їх форму. Використання модифікованих фразеологізмів призводить до оновлення фразеологічного образу, а також увиразнює мову твору чи матеріалу. Трансформація є своєрідною формою структурно-семантичного перетворення стійких словосполучень і дозволяє підвищити інформативність тексту.

3.2. Вивчення фразеологізмів у курсі «Українська мова за професійним спрямуванням» у закладах фахової передвищої освіти

У межах параграфу розглянемо вивчення фразеологізмів у курсі «Українська мова за професійним спрямуванням» у закладах фахової передвищої освіти.

Ринок праці сьогодні потребує кваліфікованих, грамотних фахівців, які б досконало, ґрунтовно володіли українською літературною мовою в повсякденно-професійній, офіційно-документальній сфері, зокрема, набули навичок комунікативно виправданого використання засобів мови, оволоділи мовою конкретної спеціальності, фаху.

Фразеологізми є одним із невичерпних джерел багатства та виразності лексичного складу мови, які живлять мовлення, наповнюють глибиною, надають йому художнього звучання, засвідчують зразками лексичної та синтаксичної витонченості, поетичної завершеності. Фразеологізми фіксують найтонші відтінки думок і почуттів, найрізноманітніші якості мовлення людей, надають йому виразності та національного колориту [31].

Розглянемо особливості вивчення трансформації фразеологізмів у курсі «Українська мова за професійним спрямуванням» здобувачів вищої освіти у закладах фахової передвищої освіти.

Мета курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)» сформуванати національно-мовну особистість, ознайомити студентів з нормами сучасної української мови в професійному спілкуванні, з основними вимогами до складання та оформлення професійних документів, навчити їх професійного мовлення, збагатити словник термінологічною, фаховою лексикою; підвищити загальномовний рівень майбутніх фахівців, формувати практичні навички ділового усного і писемного спілкування в колективі, розвивати комунікативні здібності.

Програма складається з чотирьох змістових модулів: «Культура фахового мовлення», «Етика ділового спілкування», «Нормативність і правильність фахового мовлення», «Складання професійних документів».

Тема вивчення фразеологізмів входить до третього змістовного модуля.

Завданням курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)» є:

1. Підготувати висококваліфікованих, грамотних, з належним інтелектуальним потенціалом спеціалістів.
2. Обґрунтувати поняття культури мови професійного спілкування, що охоплює всі мовні рівні (фонетичний, лексичний, граматичний, стилістичний).
3. Виховати «мовне чуття», що поглиблює знання мовних норм.
4. Відновити й закріпити орфографічні й пунктуаційні навички.
5. Поглибити й розширити знання з основних розділів української мови.
6. Оволодіти необхідними орфоепічними, граматичними, лексичними та стилістичними нормами.
7. Навчити студентів правильно використовувати усталені мовностилістичні засоби української мови.
8. Ознайомити студентів з особливостями наукового стилю та його підстилями.
9. Ознайомити студентів з мовними особливостями професійного спілкування.
10. Удосконалити вміння роботи з навчальною та довідковою літературою, зокрема з різними видами словників.
11. Ознайомити студентів з особливостями складання різних видів письмових робіт у вищій школі: план, тези, реферат, анотація, стаття, лабораторна робота, курсова робота, дипломна робота тощо;
12. Розвинути у студентів комунікативні компетенції, необхідні у професійному спілкуванні.
13. Підвищити культуру офіційно-ділового мовлення.
14. Ознайомити студентів з традиційними та електронними словниками.

На лекційному занятті з теми пропонуємо акцентувати увагу на обговоренні теоретичних аспектів теми. Зокрема, розглядаємо поняття «фразеологізми», «книжні фразеологізми», «термінологічні сполучення», «особливості термінологічних сполучень», «кліше», «мовні штампи». З цією метою пропонуємо попрацювати з підручником та скласти опорний конспект.

Виробленню стійкого інтересу студентів до фразеологічного розмаїття української мови та вдосконаленню культури спілкування сприятиме виконання низки завдань.

Щоб не спотворювався зміст і граматична будова фразеологічних одиниць, здобувачі освіти мають опанувати знання про фразеологічні норми сучасної української мови. Для цього студентам необхідно навчитись відрізняти фразеологізми від вільних словосполучень, зокрема, під час виконання такого завдання: оберіть з поданих словосполучень фразеологізми та вільні словосполучення.

Після розгляду теоретичного матеріалу пропонуємо у формі дискусії обговорити питання: «У професійному мовленні мають домінувати чіткість і однозначність, уникнути образності спілкування неможливо, адже вона закладена вже на ментальному рівні у базових мисленнєвих образ-схемах. Висловіть Вашу точку зору щодо висловленої думки».

Фразеологізми – це майже завжди яскраві, образні вирази, які є важливим експресивним засобом мовлення, зокрема професійного. Уживання фразеологічних одиниць в офіційно-діловому стилі – ознака виразності думки мовця та показник високого рівня володіння мовним багатством [32, с.173-176].

Зокрема, пропонуємо попрацювати з фразеологізмами, що вживаються в офіційно-діловому стилі. Наприклад, обрати із запропонованих ті, що вживаються в офіційно-діловому стилі (*завдати шкоди; бити чолом; зустріч у верхах; вводити в оману; співає як жаба на кладці; порушити питання; пустити червоного півня; кров холоде в жилах; на загальних підставах; визнати провину; піймати облизня; судове рішення; багато як у лисого чуприни; бога за бороду схопити; город городити; укласти угоду; з року в рік;*

бити чолом; віддавати останню шану; курям насміх; виявити увагу; кров з молоком; як муха в окропі; споживчий кошук).

На нашу думку, особливо уважної та кропіткої роботи потребують фразеологізми, що перекладаються з російської мови на українську та навпаки. Адже щоб знайти влучні відповідники, студенти мають знати не лише обидві мови, але й культуру, історію та традиції обох народів. Наприклад, студенти мають знайти українські відповідники до російських фразеологізмів (*нанести удар; сбивать с толку; подвести итоги; втирать очки; львиная доля; рука дающего не оскудеет; не робкого десятка; мартышкин труд; два сапога пара; терпение лопнуло; лед тронулся; крутится как белка в колесе; бить баклуши; нечего греха таить; хоть шаром покати; ловить ворон; плакать в три ручья; с глаза на глаз; камень преткновения; белыми нитками шито; пришли к заключению; не играет существенной роли; старый друг лучше новых двух; нести чепуху; быть на виду; большая шишка; искать иголку в стоге сена*). Під час виконання таких завдань акцентуємо увагу на тому, що зазвичай біблійні, міфологічні звороти та фразеологізми літературного походження перекладаються дослівно, а фольклорні фразеологізми переважно специфічні для кожної окремої мови.

Отже, завдання на тлумачення стійких виразів сприятимуть осмисленню лексичного значення фразеологічних одиниць та ефективному використанню їх у професійному мовленні. Задля цього пропонуємо студентам пояснити значення та визначити стилістичне забарвлення фразеологізмів (*гра за правилами; каламутити воду; дивитись крізь пальці; хід конем; роботи по шую; провести паралель; бити байдики; не з руки; вийти в тираж; ні сіло ні впало; прийняти рішення; хоч лопатою загібай; перевести мову; з доброго дива; зняти з порядку денного; тримати язик за зубами; дістати на горіхи; товкти воду в ступі; рука руку мие; п'яте колесо до воза; губу копишити; ланцюгова реакція; як мертвому кадило; закладати основу*).

Важливим у роботі з теми вважаємо й роботу зі словником, тому варто передбачити завдання, що вимагає взаємодії із фразеологічним словником.

Наприклад, користуючись фразеологічним словником, розкрийте значення фразеологізмів; з чотирма фразеологізмами (на вибір) складіть речення.

Водночас про високий рівень володіння мовою свідчить уміння правильно тлумачити фразеологізми та вільно вживати їх у повсякденному спілкуванні. Формувати таке вміння, на нашу думку, варто, застосовуючи словник. Для цього пропонуємо низку завдань:

Завдання 1. Запишіть 5-6 фразеологізмів, які найчастіше вживають політики у своїх передвиборчих промовах.

Завдання 2. Випишіть з фразеологічного словника 10 фразеологізмів на позначення вчинків людини в різних ситуаціях.

Завдання 3. За допомогою фразеологізмів-порівнянь опишіть негативні риси свого характеру.

Завдання 4. Намалюйте словесний портрет своєї подруги, використавши фразеологізми.

З метою актуалізації вивчення цієї теми пропонуємо здобувачам освіти попрацювати з текстами ЗМІ, знайти в них приклади фразеологізмів, з'ясувати їхнє значення за словником та поміркувати, чи відбулася трансформація значення фразеологізму в публіцистичному тексті.

Розглядаючи особливості фразеологізмів як одиниць мови, вважаємо ефективними такі завдання: викресліть зайвий фразеологізм у синонімічному ряду (*ні пари з уст; проковтнути язика; задрати носа; у рот води набрати; жити на широку ногу; тягти ярмо; жити не по кишені; як вареник в маслі*); доберіть синоніми до поданих фразеологізмів (*стріляний птах; ловити рибу в каламутній воді*); випишіть фразеологізми зі значенням «багато»; доберіть антоніми (*пасти задніх; гладити проти шерсті; хоч голки збирай*); дайте граматичну характеристику фразеологізмів, доберіть до них відповідні однослівні синоніми (*з ніг валитися, через пень колоду, корінь зла, слово в слово, не показувати носа, не за горами*).

У процесі виконання таких завдань студенти впевняться, що вживання фразеологізмів допомагає у створенні колоритних образів та неповторних

характерів. Це дає можливість продукувати низку яскравих, незабутніх асоціацій та виступає як емоційна окраса усного мовлення. Запропоновані завдання спрямовані на формування у здобувачів освіти навичок доцільного використання фразеологізмів у професійному мовленні.

Висновки до розділу 3

ФО мають проникливу структуру, що дозволяє авторам обіграти у тексті значення фразеологізмів, видозмінювати їх форму. Використання модифікованих фразеологізмів призводить до оновлення фразеологічного образу, а також увиразнює мову твору чи матеріалу.

Трансформація є своєрідною формою структурно-семантичного перетворення стійких словосполучень і дозволяє підвищити інформативність тексту. Автор газетного матеріалу свідомо змінює ФО під впливом власного світогляду, тематикою тексту, необхідністю додаткових смислових навантажень.

В особливому контексті значення фразеологічної одиниці проявляється абстрактніше, проявляються нові семантичні і стилістичні відтінки значення.

ВИСНОВКИ

Фразеологічні одиниці є особливим засобом впливу на аудиторію друкованих видань. Вони активізують увагу і мислення читача. Це зумовлено високим ступенем узагальненості значення та емоційною наповненістю фразеологізмів. Використання цих сталих висловів сприяє поєднанню інформативності з емоційною наповненістю вислову. Фразеологія в газетному тексті використовується через її уживаність і тиражованість. Частота уживання фразеологічних одиниць залежить від функціональної заданості тексту, від його тематичного та ідейного наповнення, від соціальної направленості.

Особливості мовленнєвого оформлення газети визначають її головні характеристики: різноплановість тематики і доступність, багатоплановість змісту, оперативність подачі матеріалу. А властиві газеті ознаки публіцистики такі як сьогочасність і орієнтація на новизну зумовлюють швидкі зміни у змісті й мовному вираженні газетних текстів. Спрямування газетного матеріалу на масового читача і на нейтральне мовне середовище зумовлює появу в тексті експресії і шаблонів. Діючим механізмом публіцистичного стилю є стилістичне змішування і пошук експресії.

Проведене дослідження довело, що ФО широко використовуються у процесі створення журналістського тексту. Серед обраних нами видань найбільше фразеологізмів представлено на сторінках суспільно-політичних видань «Україна молода», «День» та урядового засобу масової інформації «Голос України». Пов'язуємо це з прагненням авторів посилити експресивність мови та зацікавити читача, змусити його обрати видання серед інших. Властива фразеологізмам образність оживляє текст журналістського твору, інколи додає йому жартівливе, комічне або навіть іронічне забарвлення. Це дає відмінну можливість ЗМІ через свою функцію критики та контролю «наглядати» за тими, хто має владу – іронічно висміювати, формувати громадську думку та розподіляти симпатії суспільства. Дещо складно простежити використання ФО у матеріалах видань «Дзеркало тижня» та «Українська правда».

Естетична роль ФО в публіцистиці пояснюється природною образністю цих мовних одиниць, а також умінням автора газетного матеріалу ввести фразеологізм у текст і підпорядкувати власному задумові.

Наявність у змісті ФО емоційних, оцінних, номінативних компонентів дає можливість автору публікації використовувати фразеологізми для передачі логічного змісту думок, уявлення про щось, а також і для вираження оціночного ставлення до висвітленої проблеми, ситуації чи постаті.

Автори газетних текстів найчастіше використовують розмовну, стилістично-знижену фразеологію, звертаються до змішання стилів для створення комічного ефекту, іронії чи пародії.

Активно використовують автори ФО в найбільш сильних елементах тексту – у заголовку. 80% читачів після прочитання саме заголовку – вирішує чи читати матеріал далі. Фразеологізми через свою оцінну та функцію експресивності в цілях посилення виразності й емоційної привабливості та утримують реципієнта на конкретному матеріалі.

Популярним серед журналістів обраних нами ЗМІ є використання трансформованих ФО. Трансформації фразеологізмів виникають через прагнення журналіста поєднати, злити воедино з контекстом загальновідомий вираз, уточнити деталізувати значення фразеологічної одиниці у зв'язку з конкретною ситуацією матеріалу. Трансформація по-різному формує актуальне значення фразеологічних одиниць. Дієвим стилістичним засобом є структурно-семантичний прийом заміни компонентного складу. Прийом усічення ФО рідко використовується авторами в текстах газет. Трансформація може виступати в газетному тексті комплексно. Це сприяє створенню в тексті додаткових смислів, що допомагає успішному вирішенню завдань, які стоять перед автором газетної публікації. Аналіз фразеологічних одиниць у газетних текстах обраних нами видань підтвердив, що вони є важливим матеріалом для створення експресивності та образності тексту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Пилинський М.М. Взаємодія художнього і публіцистичного стилів української мови. Київ : Наукова думка, 1990. 216 с.
2. Дудик П.С. Стилїстика української мови. Київ : Видавничий центр “Академія”, 2005. 368 с.
3. Лингвистические особенности публицистического стиля речи. URL: <http://www.langrus.ru/content/view/81/>.
4. Виноградов В. В. О теории художественной речи. Москва: Высшая школа, 2005. 287 с.
5. Мацько Л. І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилїстика української мови. Київ : Вища школа, 2003. 462 с.
6. Валгина Н. С. Теория текста. Москва: Логос, 2003. 234 с.
7. Солганик Г. Я. Стилїстика текста: учебн. пособие. Москва: Флинта, 1997. 256 с.
8. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования: монография. Москва : Наука, 1981. 140 с.
9. Глушкова Т. Проблеми газетного мовлення в контексті професійних журналістських стандартів. *Журналістика в контексті сучасних професійних стандартів та трансформації журналістської освіти*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. 26-28 трав. 2005 р. Київ: Видавництво КНУ ім. Т. Шевченка, 2005. С. 42-44.
10. Стишов О. А. Українська лексика кінця ХХ століття (на матеріалі мови засобів масової інформації): монографія. Київ: Вид. центр КНЛУ, 2003. 388 с.
11. Сербенська О. А. Мова преси в контексті вимог перебудови. Київ: УМКВО при Мінвузі УРСР, 1989. 64 с.
12. Баранник Д.Х. Актуальні проблеми дослідження мови масової інформації. *Мовознавство*.1983. № 6. С. 13-17.

13. Алефіренко М. Ф. Теоретичні питання фразеології. Харків : Вища школа, 1987. 133 с.
14. Скрипник Л.Г. Фразеологія української мови : монографія. Київ : Наук. думка, 1973. 278 с.
15. Академічний тлумачний словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/>.
16. Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів. Київ : Вища школа, 1985. 360 с.
17. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / За ред. С.Я. Єрмоленко. Київ : Либідь, 2001. 224 с.
18. Сучасна українська літературна мова: підручник / А. П. Грищенко, Л. І. Мацько, ін.; за ред. А. П. Грищенка. Київ : Вища шк., 2002. 439 с.
19. Дем'яненко Н. Фразеологічні одиниці у засобах масової інформації (на матеріалі польської та російської мов). *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2014. Вип. 25. С. 26-28.
20. Сизонов Д. Стилїстична трансформація фразеологізмів в українських мас-медіа. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2018. Вип. 37. С. 154-157.
21. Ужченко В. Д. Фразеологія сучасної української мови. Київ : Знання. 2007. 494 с.
22. Прадїд 2006: Прадїд, Ю. Ф. Значення фразеологізму та його тлумачення в словнику (на матеріалі іменникових фразеологізмів). *У царині лінгвістики і права*. Сімферополь : Елїньо, 2006. № 5. С. 76-80.
23. Сучасна українська літературна мова / За ред. О. Д. Пономаріва. Київ: Вища шк. 1997. 488 с.
24. Жуков В. П. Семантика фразеологических оборотов. Москва, 1978. 183 с.
25. Сизонов Д. Мас-медіа як джерело нової фразеології сучасної української літературної мови. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2018. Вип. 34. С. 29-37.

26. Дацишин Х. П. Фразеологізми в заголовках друкованих видань: проблема мовно-культурної ідентифікації. *Теле- та радіожурналістика: зб. наук.-метод. праць*. Львів, 2010. Вип. 9. С. 200-204.
27. Білоноженко В.М. Функціонування та лексикографічна розробка українських фразеологізмів. Київ : Наук. Думка. 1989. 156 с.
28. Шевченко Л. І. Принципи лексикографічної репрезентації нових слів та фразеологізмів у мас-медіа. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2017. Вип. 34. С. 76-85.
29. Григораш А. М. Трансформація складу фразеологізмів у газетних текстах. Київ: Т-во «Знання України», 1997. С. 56–60.
30. Авксентьев Л.Г. Індивідуально-авторські видозміни у сфері фразеології. *Українське мовознавство*. 1979. Вип. 7. С. 55–63.
31. Підгурська Ю.В. Роль фразеологізмів у формуванні культури фахового мовлення майбутніх учителів початкових класів. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки*. 2018. Вип. 3. С. 63-68.
32. Пономаренко Н. Українська мова за професійним спрямуванням: навчальний посібник. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2017. 340 с.
33. Плющ П.П. Нариси з історії української літературної мови. Київ: Рад. шк., 1958. – 328 с.
34. Тертычный А. А. Жанры периодической печати. Москва : Аспект Пресс, 2000. 320 с.
35. Селіванова О. Нариси з української фразеології (психокогнітивний та етнокультурний аспекти) : монографія. Черкаси : Брама, 2004. 276 с.
36. Кочерган М. П. Загальне мовознавство : підруч. для студ. філол. спец. вищих закладів освіти. Київ: Вид. центр «Академія», 1999. 288 с.
37. Їжакевич Г.П. Стилiстична класифікація фразеологізмів. *Українська мова та література в школі*. 1971. № 10. С. 21-22.
38. Григораш А.М. Систематизація прийомів авторської інтерпретації фразеологічних одиниць. *Система і структура східнослов'янських мов:*

Міжкафедральний зб. наук. пр. Київ : УДПУ ім. М.П. Драгоманова, 1999. С. 194-199.

39. Авксентьев Л.Г. Фразеологічна одиниця як предмет фразеології та її основні ознаки. *Мовознавство*. 1979. № 5. С. 13–17.

40. Березнева І.М. Особливості вивчення фразеологічних одиниць з семантизмами як наукова проблема. *Лінгвістичні дослідження*. 2000. Вип. 5. С. 122-127.

41. Демський, М. Т. Українські фраземи й особливості їх творення. Львів: Просвіта, 1994. С. 10-25.

42. Краснобаєва-Чорна 2009: Краснобаєва-Чорна, Ж. В. Моделювання терміносистеми української фразеології: словник фразеологічних термінів сучасної української мови. *Ученые записки Таврического национального университета им.В.И.Вернадского.Сер. Филология. Социальные коммуникации*. Симферополь : Таврический национальный университет им. В. И. Вернадского, 2009. С. 197-201.

43. Венжинович Н.Ф. Про концептуальний зміст лексичних і фразеологічних одиниць. *Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки*. 2006. Вип. 2. С. 43 – 47.

44. Демський М. Суть фраземи, її ономазіологічні функції й особливості номінації. *Записки Наукового товариства імені Тараса Шевченка. Праці філологічної секції*. Львів. Т. 224. С. 240 – 265.

45. Пархонюк Л. Синтаксичні засоби актуалізації у газетних заголовках. *Українська філологія: Школи, постаті, проблеми*. Львів : Світ, 1999. Ч. 2. С. 323–326.

46. Сафонов А. А. Стилистика газетных заголовков. Москва : Изд-во МГУ, 1981. С. 205–228.

47. Білоноженко В. М. Функціонування та лексикографічна розробка українських фразеологізмів. Київ : Наук. думка, 1984. 156 с.

48. Коновець С. П. Комунікативно-прагматичні особливості актуалізації фразеологізмів у дискурсі сучасної преси (за матеріалами

іспанських періодичних видань) : дис. канд. філол. наук : 10.02.05 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2005. 215 с.

49. Семенов О.М., Семеніхіна О.В. Академічна культура дослідника в освітньому просторі: збірник матеріалів Першої усеукраїнської науково-практичної конференції (м. Суми, 18 травня 2017 року). – Суми: Видавництво СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2017. 239 с.

50. Семенов О.М. українська лексикографія у школі: діалог особистостей: навч. посібн. 2-ге вид., випр. і доп. Суми : Вид-во СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2017. 144 с.

51. Семенов О. М. Мовнокомунікативна особистість учителя й учня у художньо-педагогічному дискурсі: навч. посіб. Суми: Вид-во СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2017. 260 с.

52. Ефективні технології навчання у лінгвістичній підготовці майбутніх фахівців: монографія / О. Семенов та ін. Суми: Вид-во СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2017. 376 с.

53. Демська-Кульчицька О. М. Фразеологія : посібник-довідник. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 76 с.

54. Солганик Г.Я. О языке и стиле газет: учебное пособие. Москва : Изд-во МГУ. URL: [http:// evartist.narod.ru/text12/15.html](http://evartist.narod.ru/text12/15.html).

55. Кочукова Н., Синельченко Ю. Стилiстичнi функцiї традицiйних i трансформованих фразеологiзмiв (на матерiалi друкованих ЗМI та Internet-видань). *Прiоритети сучасної фiлологiї: теорiя i практика*: матерiали Мiжнародної науково-практичної конференцiї. 10-11 лютого 2017 р. Херсон : Видавничий дiм «Гельветика», 2017. С. 13-15.

56. Пашинська Л.М. Фразеологiчні неологiзми у сучасному мас-медiйному дискурсі : автореф. дис...на здобуття наук. ступеня канд. фiлол. наук : 10.02.01. Київ, 2011. 20 с.

57. Коломийська І. Особливості вживання фразеологічних одиниць у німецькомовному газетному тексті: гендерний аспект : автореф. дис...на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.04. Запоріжжя, 2017. 20 с.

58. Коновець С. Комунікативно-прагматичні особливості актуалізації фразеологізмів у дискурсі сучасної преси : дис... канд. філол. наук : 10.02.05 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2012. 167 с.

59. Білоноженко В. М. Словник фразеологізмів української мови. Київ : Наук. думка, 2008. 1104 с.

Словник фразеологізмів сучасного газетного тексту**(на основі українських видань:****газети «Голос України», газети «День», видання «Дзеркало тижня»,
газети «Україна молода», видання «Українська правда»)**

Рильце в пушку (середина тексту, ГУ, 16.10.2018) – хто-небудь причетний до чогось ганебного, осудливого, злочинного.

Робити з мухи слона (початок абзацу, середина тексту, УМ, 17.03.2011) – дуже перебільшувати, надавати великого значення чомусь незначному.

Пальцем не ворухнув (середина абзацу, середина тексту, Д, 05.06.2013) – зовсім нічого не зробити для здійснення чого-небудь.

Водили за ніс (кінець абзацу, кінець тексту, ГУ, 30.03.2011) – обдурювати кого-небудь певний час, не виконуючи обіцяного або приховувати щось.

Прикусять язика (середина абзацу, середина тексту, Д, 18.07.2014) – утриматися від висловлювань; замовкнути.

Грянув грім (кінець абзацу, кінець тексту, УП, 26.06.2011) – щось сталося, відбулась якась подія.

Стає на ноги (заголовок, Д, 18.09.2018) – підрости, зробитися дужим, самостійним.

Б'є на сполох (заголовок, Д, 23.07.2019) – сповіщати про небезпеку, подавати сигнал тривоги; виявити занепокоєння, тривожитися, переживати.

Кіт наплакав (середина абзацу, середина тексту, Д, 10.08.2016) – дуже мало.

Маків цвіт (заголовок, ГУ, 18.11.2014) – гарний, вродливий.

Базарна баба (середина тексту, УМ, 15.11.2017) – багатомовний.

На голову налізе (початок тексту, Д, 05.06.2018) – безцеремонно, без належної поваги поводитися з ким-небудь, використовувати когось, підкоряти своїй волі.

Поміняли шило на мило (середина тексту, Д, 06.03.2020) – замість того, що було, одержувати таке саме, не краще або ще гірше; прогадувати, програвати.

Як із козла молока (середина тексту, Д, 06.03.2020) – немає зовсім.

Як сир у маслі каталася (середина тексту, Д, 24.02.2017) – дуже добре, у достатках, у розкошах.

Фільчина грамота (середина абзацу, початок тексту, Д, 11.09.2015) - документ, що не має юридичної сили; папірець, який нічого не значить.

Ахілесова п'ята (середина абзацу, середина тексту, Д, 19.07.2019) – найвразливіше, найслабкіше місце у когось.

Сізіфова праця (заголовок, ГУ, 15.02.2015) – надзвичайні зусилля, спрямовані на досягнення чогось, які не дають бажаних результатів; непосильне щось.

Пустити під укіс (початок абзацу, середина тексту, ГУ, 11.10.2018) – довести до занепаду.

Справа честі (заголовок, Д, 10.08.2018) – те, що визначає гідність особи, колективу і т.ін.

Замилювати очі (початок абзацу, початок тексту, УМ, 27.09.2011) – обдурювати кого-небудь, хитрувати, приховуючи хиби, недоліки, справжній стан речей.

На всі чотири боки (Д, 20.09.2019) – куди завгодно, будь-куди.

Дуля в кишені (середина абзацу, середина тексту, УМ, 05.02.2011) – абсолютно, зовсім нічого.

Камінь за пазухою (середина абзацу, середина тексту, УМ, 05.02.2011) – хто-небудь вороже настроєний проти когось, нещирий, лицемірний, з лихими, недобрими намірами.

На чорний день (кінець абзацу, середина тексту, 31.10.2012) – на випадок крайньої скрути; про запас.

Відлягло від серця (середина тексту, ГУ, 03.03.2016) – хто-небудь відчув полегшення, спокій, перестав тривожитися

Риба у воді (початок абзацу, початок тексту, ГУ, 09.08.2010) – вільно, невимушено, добре.

Спіймали облизня (кінець абзацу, кінець тексту, ГУ, 16.10.2012) – лишитися без того, на що розраховував, сподівався; не отримати нічого; зазнати невдачі в чомусь.

Взяти верх (початок абзацу, кінець тексту, Д, 06.02.2020) – виявлятися сильнішим від кого-, чого-небудь; переважати когось, щось; перемагати, переборювати, долати кого-, що-небудь.

Дама серця (початок абзацу, початок тексту, УМ, 29.09.2019) – кохана жінка.

Мурашки по шкірі побігли (кінець тексту, ДТ, 31.05.2019) – хтось тремтить, здригається від холоду, хвилювання, радості, впливу чого-небудь на органи чуття і т. ін.

Знай наших (середина тексту, УМ, 14.09.2016) – уживається для вираження почуття вдоволення, гордості за себе і за своїх прихильників.

У мене душа рветься (середина тексту, ГУ, 25.07.2015) – хто-небудь дуже переживає за щось, страждає від чогось; хто-небудь нестримно прагне кудись, до когось-чогось.

Гордіїв вузол (середина абзацу, початок тексту, Д, 31.05.2016) – дуже складна, заплутана справа; складний збіг обставин.

Як сніг на голову (УП, 15.04.2015) – зовсім несподівано, раптово.

Пропаша сила (заголовок, УМ, 04.08.2020) – що-небудь безнадійне, приречене на невдачу, даремна річ.

Гратися з вогнем (початок абзацу, середина тексту, Д, 31.12.2015) – поводитися необережно, займатися чимось небезпечним, не думаючи про наслідки; ризикувати.

Золоті руки (заголовок, ГУ, 19.05.2018) – той, хто бездоганно знає свою справу, професіонал; вправна, уміла, здібна людина. Хто-небудь уміє зробити, змайструвати все, за що візьметься; хтось кмітливий, спритний в роботі. Бути вправним, умілим в усякій роботі, виявляти кмітливість у ремеслах, високу професійну майстерність.

Шкіра та кістки (заголовок, ГУ, 18.11.2018) – дуже, надто худий.

Убитий горем (лід, ГУ, 30.09.2016) – засмучений, пригнічений тугою, стражданням і т. ін.

Гострий на язик (УМ, 01.09.2015) – здатний влучно, дошкульно, різко, дотепно і т. ін. висловлюватися.

Шкребе в душі (кінець абзацу, ГУ, 26.03.2020) – кого-небудь охоплює почуття гіркоти, суму, неспокою, тривоги, незадоволення і т. ін.

Блудний син (середина абзацу, середина тексту, Д, 18.01.2018) – той, хто повертається з каяттям, визнанням своїх провин.

Посипати голову попелом (початок тексту, Д, 02.08.2017) – вдаватися в тугу, в розпач, втрачати мужність, надію; картати себе, журитися і т. ін.

Кров кипить (середина тексту, ДТ, 27.08.2019) – хто-небудь перебуває в стані сильного збентеження, гніву, обурення і т. ін.

Як з гуся вода (УМ, 09.06.2015) – хто-небудь зовсім не реагує на щось; ніщо не впливає, не діє на когось.

Оббивати пороги (ГУ, 04.08.2018) – постійно ходити, багато разів приходити до кого-небудь, кудись; часто бувати у когось, десь; багато разів звертатись до когось, кудись, у якій-небудь справі, домагаючись її вирішення; просити когось, доводити щось.

В кишені – вітер віє (лід, ДТ, 21.01.2011) – нема грошей; хто-небудь бідний, не має грошей

Не всі вдома (початок тексту, УМ, 11. 09. 2014) – хто-небудь дурний, недоумкуватий.

Ити по кістках (середина тексту, ГУ, 02.06.2019) – ціною життя або великих жертв.

Глянути гідко (початок тексту, ГУ, 03.04.2020) – дуже поганий, бридкий.

Залишатися голим-босим (ГУ, 15.09.2010) – дуже бідний, убогий.

Хоч куди козак!(заголовок, ГУ, 03.06.2016) – бравий, чепурний парубок.

Донбас неприкаяний (заголовок, Д, 11.12.2018) – нікому не потрібний.

Ні риба ні м'ясо (середина абзацу, середина тексту, УМ, 23.01.2015, середина тексту, Д, 18.12.2015) – безвольна, безхарактерна людина; ніякий; щось невизначене, неясне, невиразне.

Мов свиня від коня (середина тексту, ГУ, 16.11.2011) – уживається для повного заперечення змісту речення; зовсім не схожий.

Дулю, можливо, навіть із маком (середина тексту, Д, 28.02.2018) – абсолютно, зовсім нічого; уживається для заперечення, незгоди і т. ін.; не буде так, зовсім ні.

Сидів нижче трави і тихше води (лід, ДТ, 29.06.2013) – дуже скромний, тихий, непомітний.

Задирає ніс (середина тексту, Д, 13.01.2014) – гордовито триматися, бути чванливим, гонористим; зазнаватися.

Стружку зняти (заголовок, УП, 07.11.2011) – суворо докоряти, лаяти, пробирати кого-небудь за щось.

Гріє як циганське сонце (середина тексту, УМ, 20.11.2013) – місяць.

Як кіт наплакав (заголовок, Д, 23.11.2017) – дуже мало.

Крапля в морі (заголовок, Д, 26.01.2017) – дуже мізерна, незначна частина чогось великого, цілого.

В свинячий голос (заголовок Д, 07.11.2018) – дуже пізно, несвоєчасно.

Биттям байдиків (початок абзацу, початок тексту, Д, 05.08.2012) – бути без діла, весело проводити час; нічого не робити, марнувати час, ледарювати.

Врізати дуба (кінець абзацу, середина тексту, ДТ, 23.10.2013) – померти, загинути.

Збити з пантелику (середина абзацу, середина тексту, УМ, 24.06.2014) – дезорієнтувати, заплутувати кого-небудь; викликати розгубленість, збентеження, подив у когось, спонукаючи до зміни поведінки; морально псувати підбурювати на негідні вчинки.

Точили ляс (початок абзацу, середина тексту, Д, 28.01.2014) – вести пусті, беззмістовні розмови, марнуючи час; весело розмовляти, жартувати, розповідаючи про щось незначне, несерйозне; розмовляти, розповідати про що-небудь (переважно на дозвіллі).

Ростуть золоті верби (кінець абзацу, середина тексту, УП, 30.09.2017) – нічого путнього не виходить.

Перша скрипка (середина тексту, Д, 02.05.2020) – основна, найважливіша роль у чому-небудь.

Вовчий білет (лід, УМ, 06.01.2010) – документ із записом про неблагонадійність його власника.

Справжнісіньке пекло (початок абзацу, кінець тексту, ГУ, 16.09.2016) – там, де найважче, де найбільша небезпека.

Сильні світу сього (заголовок, ГУ, 30.11.2010) – ті, які займають високе суспільне становище і від яких залежить доля інших.

Дамоклів меч (заголовок, УМ, 05.09.2011) – небезпека або неприємність, що постійно загрожує комусь.

Яблуко розбрату (заголовок, УМ, 09.09.2019) – причина ворожнечі, суперечок, незгод між ким-небудь.

Бабине літо (заголовок, УП, 08.20.2019) – теплі, сонячні дні восени; павутиння, що літає в повітрі в теплі осінні дні.

Прокрустовим ложем (середина абзацу, початок тексту, ДТ, 22.05.2015) – те, що виступає мірилом, під яке штучно, насильно підганяють що-небудь, пристосовуючись до нього.

Сізіфова праця (середина абзацу, початок тексту, Д, 20.12.2019) – надзвичайні зусилля, спрямовані на досягнення чогось, які не дають бажаних результатів; непосильне щось.

Викручування рук (середина абзацу, початок тексту, Д, 20.12.2019) – жестами, виглядом виражати переживання, страждання, хвилювання і т. ін.

Рожевi окуляри (заголовок, ГУ, 31.08.2015) – не помічати вад, недоліків у чому-, кому-небудь; ідеалізувати щось, когось.

Майстер на всі руки (лід, Д, 12.12.2013) – людина, яка вмiє все робити, вправна, тямуща у будь-якій справі; людина, яка за все береться але робить невірно, неякісно і т. ін.

Перша ластівка (ГУ, 15.11.2013) – початок у появі, становленні чого-небудь.

Біла пляма (лід, ГУ, 29.01.2011) – непізнаний, невивчений район, необжита місцевість і т. ін.; недосліджене, маловивчене питання.

Велике діло (середина тексту, ГУ, 26.11.2019) – уживається для вираження важливості, значущості чого-небудь.

Без задніх ніг (заголовок, УМ, 11.06.2010) – (*перев. зі сл. спати*) Дуже міцно.

Сміх крізь сльози (заголовок, Д, 01.04.2019) – стан, при якому під удаваною веселістю криються невдачі, переживання, терпіння, біль і т. ін.

Як біла ворона (середина тексту, УМ, 12.03.2014) – той, хто виділяється серед інших чимсь незвичайним, зовсім не схожий на інших.

Плисти за течією (кінець абзацу, кінець тексту, УП, 14.12.2014) – пасивно підкорятися обставинам, нічого не роблячи, щоб змінити їх; не протидіяти.

Набрала в рот води (заголовок, ГУ, 07.02.2013) – уперто мовчати; нічого не говорити.

Покласти край (заголовок, Д, 13.02.2014) – покінчити з чимось, дійти до якого-небудь висновку; вирішити.

Тріщить по швах (кінець абзацу, середина тексту, УМ, 07.04.2020) – бути під загрозою краху, розпаду, руйнування і т. ін.

Латати дірки (кінець абзацу, кінець тексту, УМ, 04.07.2017, заголовок, ГУ, 21.11.2016) – частково задовольняти потреби в чомусь у край необхідному.

Грати першу скрипку (заголовок, ДТ, 17.10.2011) – виконувати основну, найважливішу роль у чому-небудь.

Дало задній хід (кінець абзацу, початок тексту, Д, 10.10.2014) – відступати назад, відходити; несподівано зникати, тікати звідки-небудь; відступати від своїх слів, дій, змінювати свої думки, переконання, позицію і т. ін.

Накивали п'ятами (середина тексту, абзацу, Д, 01.05.2019) – утекти, швидко виїхати куди-небудь, залишивши місце проживання; залишити місце роботи, навчання, вийти із складу чогось і т. ін.

Жар загібав чужими руками (середина тексту, початок абзацу, УМ, 19.03.2019) – використовувати працю, зусилля інших у своїх інтересах, часто там, де небезпечно.

Втерли носа (заголовок, ГУ, 02.07.2012) – засвідчити або довести свою перевагу над ким-небудь; присадити, спинити кого-небудь у його діях, висловлюваннях; покарати, провчити кого-небудь.

Лити крокодилячі сльози (середина тексту, Д, 25.07.2016) – нещиро уболювати за кого-, що-небудь; лицемірити.

Брати бика за роги (лід, ГУ, 04.08.2020) – починати діяти з головного, енергійно, рішуче.

Обминути всі підводні камені (кінець тексту, Д, 04.12.2019) – приховані небезпеки, перешкоди при досягненні мети.

Вийти сухим із води (кінець тексту, Д, 04.12.2019) – будучи винним, уміло уникати покарання або нарікання; залишатися непокараним або незаплямованим; знаходити вихід із скрутного становища.

Спочивати на лаврах (кінець тексту, УП, 22.11.2019) – заспокоюватися, задовольнятися досягнутими результатами, наслідками.

Прибрати до рук (лід, Д, 22.11.2012) – ставити когось у залежність від себе, примушувати слухатися, підкорятися і т. ін.; захоплювати, забирати щось, заволодівати чим-небудь.

Світили ребрами (кінець тексту, ГУ, 16.10.2014) – бути дуже худим, виснаженим.

Поставили на ноги (середина тексту, Д, 03.09.2015) – виростити, виховати і т. ін.; виходити після хвороби, вилікувати когось; закласти основу для розвитку чого-небудь; відбудувати щось; спонукати до якоїсь діяльності, викликати зацікавлення чимсь і т. ін.

Пасе задніх (кінець тексту, ДТ, 29.04.2015) – відставати від когось або поступатися перед кимось у чому-небудь.

Посипати голову попелом (початок абзацу, початок тексту, Д, 30.05.2020) – вдаватися в тугу, в розпач, втрачати мужність, надію; картати себе, журитися і т. ін.

Клінав очима (середина тексту, Д, 19.10.2019) – почувати себе ніяково перед ким-небудь, відчувати сором, провину і т. ін перед кимсь; мовчати, нічого не розуміючи або не знаючи, що відповісти.

Борітеся – поборете (заголовок, ДТ, 08.04.2019) – крилатий вислів Т. Шевченка.

Кидати каміння (середина абзацу, середина тексту, 28.03.2013) – звинувачувати, ганити, ганьбити і т. ін. кого-небудь.

Тримав камінь за пазухою (середина абзацу, середина тексту, 28.03.2013) – хто-небудь вороже настроєний проти когось, нещирий, лицемірний, з лихими, недобрими намірами.

Заткне за пояс (середина абзацу, середина тексту, УП, 23.02.2011) – перевершувати кого-небудь у чомусь.

Не ликом шита (середина тексту, УМ, 27.03.2011) – який уже набув певних знань, може виконувати щось, уміє поводитися належним чином.

Гострий на язик (середина тексту, ГУ, 30.09.2020) – дотепна, влучна або дошкульна мова.

Важкий на підйом (середина тексту, УМ, 02.04.2011) – який не любить виходити, виїздити куди-небудь; який неохоче бореться за що-небудь.

Чистої води лицемірство (заголовок, ГУ, 06.03.2011) – справжнє лицемірство.

Ні живий, ні мервий (середина тексту, ДТ, 03.03.2017) – дуже наляканий, вражений, приголомшений; дуже схвилюваний, стурбований; сповнений горя, засмучений; дуже ослаблений фізично.

Яка ледь-ледь стояла на ногах (середина тексту, ДТ, 26.06.2017) – з великим напруженням, через силу ходити, рухатися, робити щось (перев. від перевтоми, фізичної слабості, хвороби, сп'яніння і т. ін.).

Сам собі голова (лід, ГУ, 08.10.2020) – незалежна, вільна у своїх діях, вчинках людина.

Як макове зернятко (середина тексту, ГУ, 07.10.2014) – дуже мало, хоч трохи; скільки-небудь; зовсім, ніскільки.

Мов з хреста знятий (кінець тексту, ГУ, 29.04.2016) – дуже блідий, змучений, з хворобливим виглядом.

Зігнутий у три погібелі (кінець тексту, ГУ, 29.04.2016) – суворістю, утисками примушувати скорятися, бути покірним; пригноблювати, примушувати; мучити, гнітити.

Ні порошу не нюхав (початок абзацу, початок тексту, ГУ, 22.04.2011) – не бути на війні, не брати участі у воєнних діях; не мати досвіду у чому-небудь.

За сімома печатями (кінець абзацу, середина тексту, ГУ, 03.07.2013) – недоступний для розуміння; незрозумілий, прихований.

Святая святих (початок абзацу, середина тексту, УП, 08.08.2016) – що-небудь найдорожче, найзаповітніше; щось неприступне для непосвячених; місце, доступне, відкрите для небагатьох.

Мокрим рядом накрився (кінець абзацу, середина тексту, Д, 15.09.2017) – вилаяти когось (звичайно, раптово, зненацька) або різко висловити своє незадоволення, сказати щось неприємне; піймати, захопити зненацька.

Сім разів відміряй (заголовок, ГУ, 30.10.2012) – дуже старанно, ретельно перевірити.

Від рання до смеркання (середина абзацу, середина тексту, ГУ, 07.04.2014) – весь день; цілими днями, протягом довгого часу.

Заливаючи сльозами (кінець абзацу, кінець тексту, ГУ, 23.05.2015) – гірко, невтішно плакати.

Через пень-колоду (початок тексту, ГУ, 12.05.2012) – абияк, не так як треба.

На сьомому небі від щастя (лід, Д, 05.05.2019) – дуже задоволений, радісний, безмежно щасливий; у стані небувалою піднесення.

Друге пришестья (заголовок, ГУ, 25.07.2012) – дуже довго або ніколи, взагалі, зовсім і т. ін.

У пух і прах (початок тексту, УМ, 11.12.2018) – вщент, остаточно, зовсім.

В один голос (кінець тексту, УП, 09.09.2020) – одночасно, разом; одноставно.

З-під палки (середина тексту, Д, 02.09.2019) – проти власного бажання, з примусу.

Кров з носа (середина тексту, УМ, 20.09.2017) – незважаючи ні на що, ні на які обставини, за будь-яких умов і т. ін.

На кожному кроці (початок тексту, УП, 26.10.2020) – скрізь, усюди; весь час, постійно.

За тридев'ять земель (заголовок, УМ, 02.09.2014) – дуже далеко.

Скринька Пандори (заголовок, ГУ, 19.10.2018) – вмістище зла, лиховісний дар.

Із рога достатку (середина абзацу, середина тексту, Д, 26.01.2011) – у великій кількості, щедро, рясно.

Чорта з два (середина тексту, Д, 14.06.2014) – уживається для вираження заперечення чогось.

От тобі й маєш (середина тексту, УМ, 23.02.2010) – уживається для вираження подиву, незадоволення і т. ін. з приводу чогось несподіваного, неприємного тощо; отак.

Співати дифірамби (середина тексту, УП, 24.09.2019) – захвалювати кого-небудь, вихваляти щось.

Сім чудес України (заголовок, ГУ, 23.04.2011) – надзвичайні пам'ятки.

Без голови як без рук (заголовок, ГУ, 05.11.2018) – зовсім безпомічний, безпорадний і т. ін.

Буря в склянці води (середина тексту, ГУ, 17.09.2016) – суперечки, тривоги з дріб'язкових, не вартих уваги питань.

Як п'яте колесо до воза (кінець тексту, УМ, 01.07.2011) – зайвий, непотрібний.

Ні сном ні духом (середина тексту, ГУ, 22.07.2016) – зовсім нічого не відати, не знати.

Білоноженко В. М. та ін. Словник фразеологізмів української мови. Київ: Наук. думка, 2008. 1104 с.